

Леонтій ВОЙТОВИЧ

БОРОТЬБА ЗА СПАДЩИНУ РОМАНОВИЧІВ (1340–1434): МІЖ СТЕРЕОТИПАМИ ТА ІСТОРИЧНОЮ ПРАВДОЮ

У всіх європейських династіях, як і всіх європейських народів, існували традиції та правила успадкування престолів, рухомого й нерухомого майна. Тому неможливо погодитися з твердженнями, ніби у Київській державі й династії Рюриковичів таких традицій і правил не існувало¹. Рюриковичі були споріднені з багатьма європейськими династіями, крім того, функціонувала сувора регламентація успадкування у середовищі купців, дружинників і, навіть, смердів, засвідчена в угодах з Візантією початку X ст., різних редакціях “Руської правди” та княжих статутних грамотах. Як і в усій Європі, при вигасненні тієї чи іншої гілки династії Рюриковичів, до боротьби за її спадок вступали і близькі родичі з інших династій².

Загибель князя Болеслава-Юрія Тройденевича³ й подальша боротьба за спадщину Романовичів за участі Польщі, Угорщини, Литви та Золотої Орди⁴ (1340–1434) залишаються дискусійними проблемами, полеміка навколо яких триває від середини XIX ст. Більшість російських та українських дослідників однозначно датують входження *королівства Русі*, або ж його Галицької частини

¹ Фроянов И. Я. Киевская Русь. Очерки социально-политической истории. Ленинград, 1980. С. 45–46; Толочко О. П. Особливості міжсеньйоріальних відносин у період феодальної роздробленості Давньої Русі XII–XIII ст. *Феодалізм в Україні*. Київ, 1990. С. 30.

² Детальніше про практику успадкування княжих престолів у династії Рюриковичів див.: *Wojtowycz L. Walka o spadek po Romanowiczach a król polski Kazimierz III Wielki Kazimierz Wielki i jego państwo. W siedemsetną rocznicę urodzin ostatniego Piasta na tronie polskim / Pod red. J. Maciejewskiego i T. Nowakowskiego. Wyd-goszcz, 2011. S. 52–55.*

³ *Paszkievicz H. Polityka ruska Kazimierza Wielkiego. Warszawa, 1925. S. 7–11; Długopolski E. Władysław Łokietek na tle swoich czasów. Wrocław, 1951. S. 223; Włodarski B. Polska i Ruś 1194–1340. Warszawa, 1966. S. 254–259; Шабуньдо Ф. М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского. Киев, 1987. С. 22; Беньяк Я. Вигаснення галицько-волинської княжої династії Галичина та Волинь у добу середньовіччя. До 800-річчя з дня народження Данила Галицького. Львів, 2001. С. 79–85; Войтович Л. Князь Юрій-Бо-*

леслав Тройденевич: ескіз портрету Княжа доба: історія і культура. Вип. 5 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2011. С. 209–221.

⁴ *Wyrozumski J. Polska, Węgry i sprawa Rusi halicko-włodzimierskiej za Kazimierza Wielkiego Europa środkowa i wschodnia w polityce Piastów. Toruń, 1997. S. 111–119; Войтович Л. Боротьба Любарта-Дмитра Гедиміновича за відновлення Галицько-Волинської держави *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Історичні науки*. № 22. Луцьк, 2009. С. 120–127; Його ж. Польща, Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 59. Львів, 2010. С. 52–66; Його ж. Польський король Казимир III і боротьба за спадщину Романовичів *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 46. Львів, 2011. С. 2–26; *Ejusdem. Walka... S. 47–66; Его же. Заключительный этап борьбы за “королевство Руси” *Вестник Удмуртского университета. Серия 5. История и филология*. Вип. 3. Ижевск, 2012. С. 10–15; Його ж. Казимирівська легенда: подолання стереотипів Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип. 19–20. Дрогобич, 2017. С. 95–117.**

до складу Польщі 1340 чи 1349 р.⁵ Польська історіографія романтично-патріотичного періоду створила “Казимирівську легенду”, за якою першу з цих дат освячено як законне приєднання галицько-волинських земель⁶. Публікація документів, зокрема грамоти *старости руської землі* Дмитра Детька, дала підстави українським дослідникам перенести саму дату до 1349 р., але, як справедливо зазначив Ярослав Ісаєвич, цього року тільки розпочалося тривале гостре суперництво за Галицько-Волинські землі⁷. Габсбурги, успадкувавши від угорських королів титул королів *Галиції і Лодомерії* й на підставі чого при першому поділі Речі Посполитої 1772 р. зайняли Галичину, сприяли критичнішим поглядам на “Казимирівську легенду”. Австрійські позитивісти у Львівському університеті підштовхнули польських науковців до пошуків юридичних підстав короля Казимира III на спадщину Романовичів. Так народилася версія успадкування Казимиром III цієї землі за рішенням Вишеградського з'їзду 1338 р., прийнята у польській літературі за безсумнівну⁸.

⁵ *Зубрицкий Д. И.* История древнего Галицко-Русского княжества. Ч. 3. Львов, 1855; *Його ж.* Хроніка міста Львова. Переклад І. Сварника, коментар М. Капралія. Львів, 2002. С. 29–38; *Шараневич И.* История Галицко-Володимирской Руси от найдавніших времен до року 1453. Львов, 1863. С. 148–160; *Линниченко И.* Замечания И. А. Линниченко на статью Г. Режабка “О последнем князе всей Малороссии Юрие II” *Болеслав-Юрий II, князь всей Малой Руси. Сборник материалов и исследований.* Санкт-Петербург, 1907. С. 81–112; *Его же.* Критический обзор новейшей литературы по истории Галицкой Руси *Журнал Министрства народного просвещения.* 1891. Июнь. С. 460–470; *Лонгинов А. В.* Грамоты малорусского князя Юрия II и вкладная запись князя Юрия Даниловича Холмского XIV в. *Чтения в обществе истории и древностей российских при Московском университете.* Москва, 1887. Кн. 2. С. 25–32; *Филевич И. П.* Борьба Польши и Литвы-Руси за Галицко-Владимирское наследие. Санкт-Петербург, 1890; *Довнар-Запольский М. В.* Из истории литовско-польской борьбы за Вольнь. Договоры 1366 г. Киев, 1896; *Грушевський М.* Історія України-Руси. Т. 3: До року 1340. Львів, 1905. С. 126; Там само. Т. 4: XIV–XVI віки – відносини політичні. Київ; Львів, 1907. С. 22–24, 39–44, 81, 89–94, 101, 241; *Кордуба М.* Болеслав-Юрій II. Останній самостійний володар Галицько-Волинської держави з нагоди 600-ліття його смерті *Минуле і сучасне.* Ч. 7. Краків, 1941. С. 3–32.

⁶ *Войтович Л.* Казимирівська легенда... С. 95–117.

⁷ *Ісаєвич Я. Д.* Загарбання земель Галицько-Волинського князівства іноземними державами *Торжество історичної справедливості.* Львів, 1968. С. 77.

⁸ *Gorzycki K.* Połączenie Rusi Czerwonej z Polską przez Kazimierza Wielkiego. Lwów, 1889; *Prochaska A.* W sprawie zajęcia Rusi przez Kazimierza Wielkiego *Kwartalnik Historyczny* (dalej – KH). T. 6. Lwów, 1892. S. 1–33; *Świeżawski E. S.* Esterka i inne kobiety Kazimierza Wielkiego. Warszawa, 1894; *Balzer O.* Kazimierz III Wielki *Ejusdem. Genealogia Piastów.* Kraków, 2005 (1895). S. 660–682; *Semkowicz A.* Adelajda, Krystyna i Jadwiga, żony Kazimierza Wielkiego *Kwartalnik Historyczny.* T. 12. Lwów, 1898. S. 561–566; *Zakrzewski S.* Wpływ sprawy ruskiej na państwo polskie w XIV wieku *Przegląd Historyczny* (dalej – PH). T. 23. Lwów, 1922. S. 97–110; *Paszkiewicz H.* Polityka ruska...; *Kętrzyński S.* Ze studiów genealogicznych. 1. Nieznany dokument Kazimierza Wielkiego z r. 1344 *Miesięcznik Heraldyczny.* 1934. Nr 13. S. 48–51; *Kaczmarczyk Z.* Kazimierz Wielki. Warszawa, 1948; *Sieradzki J.* Polska wieku XIV. Studium z czasów Kazimierza Wielkiego. Warszawa, 1959; *Kozłowska-Budkowa Z.* Z ostatnich lat Kazimierza Wielkiego *Małopolskie Studia Historyczne.* T. 6, zes. 3–4. Kraków, 1963. S. 17–26; *Samsonowicz H.* Kazimierz III Wielki *Poczet królów i książąt polskich.* Warszawa, 1980. S. 247–253; *Śliwiński J.* Mariaż Kazimierza Wielkiego. Studium z zakresu obyczajowości i etyki dworu królewskiego w Polsce XIV wieku. Olsztyn, 1987. S. 44–46; *Ejusdem.* Kazimierz Wielki. Kobiety a polityka. Olsztyn, 1994; *Jasiński K.* Małżeństwa i koligacje polityczne Kazimierza Wielkiego *Studia Źródłoznawcze.* Nr 32–33. Warszawa, 1990. S. 58–65; *Ejusdem.* Dzień koronacji Kazimierza Wielkiego w świetle współczesnych źródeł *Opuscula minora in memoriam Iosepho Spors / Pod red. J. Hauzińskiego.* Słupsk, 1993. S. 171–182; *Ejusdem.* Przydomek Kazimierza Wielkiego – czas powstania i geneza *Genealogia. Studia i materiały historyczne.* T. 5. Toruń, 1995. S. 25–43; *Ejusdem.* Kazimierz Wielki *Ejusdem. Ro-*

Однак не було і немає жодних доказів участі Болеслава-Юрія або його представника у Вишеградських зустрічах 1335 р. і 1338 р., де закладено основи польсько-угорської унії⁹. Передовсім, сам польський король Казимир III ніде не відкликався до цієї угоди, яка, нібито, мала зробити його легітимним спадкоємцем галицько-волинського престолу. На відміну від нього, галицько-волинський князь Болеслав-Юрій Тройденевич всіляко демонстрував самостійну політику в інтересах свого краю. Зміцнивши власне становище союзом з Литвою у 1331 р., скріпленням династичним шлюбом, він 1334 р. підтвердив союз з Орденом, антипольська спрямованість якого очевидна. Зміни в титулатурі (князь “замінив” титул, ввівши *Малу Русь* замість *Русі*, тобто задекларував відмову на претензії до руських земель, які знаходилися під ординським пануванням) означали внормування стосунків із Золотою Ордою. 1337 р. він разом з ординцями напав на Люблінську землю і тримав Люблін в облозі 12 днів: облога була знята тільки після загибелі ординського военачальника¹⁰.

На Вишеградських зустрічах між польським королем Казимиром III та угорським королем Карлом Робертом лише домовлено, що за відсутності спадкоємців по мечу у польського короля його престіл відійде до сина Карла Роберта і племінника Казимира III – Людовика Анжуйського¹¹. У Дубницькій хроніці, яка зафіксувала перебіг Вишеградських зустрічей¹², зазначено, що до Вишеграду 29 червня 1338 р. прибув “Лотко, князь руський” (“Lothka dux Rutenorum”¹³), який під пером польських істориків з “Лотка” став “Большком” і на підтвердження “Казимирівської легенди” був ототожнений з князем Болеславом-Юрієм¹⁴.

dowód Piastów małopolskich i kujawskich. Poznań; Wrocław, 2001. S. 163–171; Kryk F. Wielki król i jego następcy. Kraków, 1992; Szczur S. Historia Polski średniowiecznej. Kraków, 2002. S. 365–380; Elmonowski J. Stosunki polityczne między Piastami a Luksemburgami i Witelsbachami w pierwszej połowie XIV wieku. Toruń, 2002; Nowakowski T. Kazimierz Wielki a Bydgoszcz. Toruń, 2003; Wyrozumski J. Kazimierz Wielki. Wrocław, 2004; Barański M. K. Dynastia Piastów w Polsce. Warszawa, 2006. S. 484–489; Jasienica P. Polska Piastów. Toruń, 2007. S. 291–299; Dąbrowski J. Kazimierz Wielki: twórca korony królestwa polskiego. Kraków, 2007.

⁹ Dąbrowski J. Ostatnie lata Ludwika Wielkiego. Kraków, 1918. S. 111–112; Włodarski B. Polska i Ruś... S. 287–289; Dowiat J. Polska – państwem średniowiecznej Europy. Warszawa, 1968. S. 323; Wyrozumski J. Historia Polski do 1505 r. Warszawa, 1973. S. 227.

¹⁰ Rocznik świętokrzyski do r. 1490 / Wyd. A. Bielowski. Monumenta Poloniae Historica (dale – MPH). T. 3. Kraków, 1874. P. 78.

¹¹ Scriptorum Rerum Hungaricarum veteres ac genuinae / Ed. J. G. Schwantharum. T. 1. Vindobonae, 1746. P. 166; Ioannis de Czarnkow Chronicon Polonorum (1333–1394) MPH. T. 2. Lwów, 1872. P. 638–639.

¹² Дубницька хроніка (Chronicon Dubnicense), сформована у 1479 р., в цій частині повторює Будаїську хроніку (Chronicon

Budense), першу друковану хроніку, видану у Буді заходами Андреаса Гесса 1473 р. Будаїська хроніка спиралася на Ілюстровану хроніку Марка Кальті (Márk Kálti), сформовану упродовж 1358–1370 рр., чотири голівні копії якої доведені до 1330 р. (Dománovszky S. Chronici Hungarici Compositio saeculi 14. Prsefatio Scriptorum Rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. Vol. 1. Budapest, 1937. P. 228–233; Karsai G. Névtelenség, névretjes és szerzőnöv középkori krónikáinkban Századok. Budapest, 1963. № 4. 671. l.), але у розпорядженні А. Гесса була одна з пізніших копій із записами за 1333–1342 рр., яку він використав у надрукованій Будаїській хроніці (Chronicon Budense Scriptorum Rerum Hungaricarum... P. 500–503). Ці записи зробив придворний клірик Янош Кетї (Janos Kétyi), у 1340–1360 рр. керівник школи при Егерському монастирі (Mályusz E. Krónika-problémak Századok. Budapest, 1966. № 4–5. 726. l.; Ejusdem. A Thuróczy-krónika és forrásai. Budapest, 1967. 65. l.), тобто інформація про вишеградські зустрічі близька за часом до самої події і взята з офіційних документів, до яких автор мав доступ.

¹³ Chronicon Dubnicense Historiae Hungaricae Fontes Domenici / Ed. M. Florianus. Vol. 3. Lipsiae, 1884. P. 128.

¹⁴ Dąbrowski J. Ostatnie lata... S. 112; Abraham W. Powstanie organizacji kościoła łacińskiego

Зрозуміло, що таке поводження з фактами не витримує критики¹⁵. Загадковий “Лотка”, поза сумнівами, – князь Владислав Земовитович, син добжинського князя Земовита I та Анастасії Львівни, якого польська сторона готова була підтримати як противагу Юрію-Болеславу Тройденевичу, особливо після згаданого походу на Люблін 1337 р.¹⁶

Сама загибель Юрія-Болеслава Тройденевича 7¹⁷ або 9¹⁸ квітня 1340 р. залишається незрозумілою. Іноземні джерела, які повідомляють про неї, усі походять від реляції Казимира III¹⁹. Версія отруєння князя боярами за його прихильність до католицького обряду та іноземців непереконлива. Католицький патриціат у містах був уже від часів короля Данила Романовича, якщо не раніше²⁰. У сім'ях князів Лева Даниловича та Юрія Львовича не було жодного протистояння з католиками. Донька першого з них стала черницею в монастирі кларисок. Галицьке боярство давно вже було переплетеним з угорськими баронами. Якщо князя отруїли бояри-змовники, то вони, радше, керувалися зв'язками з Польщею чи Угорщиною, а не міжконфесійним протистоянням, якого на ті часи ще не було.

Найвигіднішою смертю галицько-волинського князя була польському королеві Казимирові III. Юрій-Болеслав не залишив без уваги вишеградську спробу замінити його двоюрідним братом Владиславом і відразу ж атакував польські землі силами своїх союзників. У листі сучасника, збирача папської десятичини в Угорському королівстві Петера, сина Дярфаша (Peter filius Gyárfás), збереглася інформація: “Року Божого 1340 дня 20 лютого, коли татари атакували королівство Польське, і цим король та усе королівство Угорське дуже занепокоєні, передав одразу гроші, які тільки мав, і через брата Томаса з Жатмара, пріора провінції ордену Домініканців, відправив саму суму у розмірі тисяча триста флоринів золотом”²¹. Ілля Паршин слушно вказав на некоректні спроби віднести ці події до періоду вже після загибелі Юрія-Болеслава²².

на Rusi. T. 1. Lwów, 1904. S. 206; Balcer O. O następstwie tronu w Polsce *Rozprawy Akademii Umiejętności. Wydział Historyczno-Filozoficzny*. Ser. 2. T. 11. Kraków, 1905. S. 430; Zakrzewski S. Wpływ sprawy ruskiej na państwo polskie w XIV wieku *PH*. T. 23. Warszawa, 1922. S. 99; Włodarski B. Polska i Ruś... S. 288; *Wyrozsumi J. Kazimierz Wielki*. Wrocław etc., 1986. S. 80–81.

¹⁵ Мазур О. “Лотка, князь руський, прибув до Вишеграда”: гіпотетична ідентифікація особи *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. 7. Дрогобич, 2003. С. 72–79.

¹⁶ Кордуба М. Болеслав-Юрій II. С. 19–20; Войтович Л. Князь Юрій-Болеслав... С. 209–221.

¹⁷ Prochaska A. W sprawie zajęcia Rusi przez Kazimierza Wielkiego *KH*. T. 6. Lwów, 1892. S. 12; Balcer O. Genealogia Piastów. S. 787–788.

¹⁸ Gorzycki K. Połączenie... S. 14.

¹⁹ Грушевський М. Історія... Т. 3. С. 534–535.

²⁰ Іпатіївський літопис згадує під 1259 р.: “кнзъ Данило ... нача призывати приходаѣ Нѣмцѣ ... иноязычники и Лахы идахоу днь и во днь”: *Ипатьевская летопись Полное собрание русских летописей* (далее – ПСРЛ). Т. 2.

Москва, 2001. Стб. 843. Ще раніше під 1237 р. Данило Романович “вбличи побѣдоу и постави на Нѣмъчьскыхъ вратѣхъ хороуговь свою” (Там же. Стб. 778). Останнє, правда, скоріше географічний напрямок подібно до Лядських воріт у Києві, ніж свідчення про наявність німецької громади у Галичі. Але угорська громада у Галичі, напевно, була від початку XIII ст. і сліди її, можливо, відшукуються в корпусі угорських грамот XIII–XV ст.

²¹ “Anno Domini 1340 die XX Febr[uari] cum Tartari intrassent Regnum Polonie, et ob hoc Rex et totum Regnum Ungarie turbaretur, commutavi subito pecunias, quas tunc habebam, et per fr[atrem] Thomam de Zothomar, priorem provinciale ord[in]i Predicat[orum] misi ipsas pecunias ad valorem mille et ccc flor[enos] auri”: *Vetera Monumenta historica Hungariam sacram illustrantia* / Ed. A. Theiner. T. 1. Romae, 1859. P. 636.

²² Паршин І. Хроніка Іоанна з Вінтертура (Іоанна Вітодуранського) як джерело до історії Галицько-Волинської Русі першої половини XIV ст. *Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. 17–18. Дрогобич, 2014. С. 71–78.

Обидва союзники Казимир III і Карл Роберт виявився найкраще підготовленими до такого розвитку подій. На першу звістку про смерть галицько-волинського князя польський король зумів зібрати військо (на подібні заходи звичайно затрачалися місяці!), зайняти Львів та вивезти з княжої скарбниці коронаційні регалії, які пізніше потрапили до коронаційного релікварію польських королів²³. Угорський король уже на самому початку травня 1340 р.²⁴ (якщо не 19–20 квітня²⁵) відрядив до Галицької землі військо на чолі з палатином Віллермом Другетом. При цьому його, вірогідно, пропустили через карпатську лінію оборони бояри-змовники.

Серед бояр, причетних до загибелі князя Юрія-Болеслава Тройденевича, напевно, був Вовчок з Дроговижа (Wolczkone de Drochovicze), пізніший свідок на магдебурзькому привілеї Львову²⁶, чий град Дроговиж (нині село Миколаївського р-ну Львівської обл.) зруйнував князь Любарт-Дмитро Гедимінович* і чия родина, обдарована і піднесена за спадкоємців Казимира III, стала першими католиками серед галицького боярства і започаткувала відомий магнатський рід Ходоровських²⁸.

Швидкий відхід польського та угорського військ з галицьких земель зумовлений, перш за все, реакцією іншої частини галицького боярства, яке підтримало претензії князя Любарта-Дмитра Гедиміновича²⁹ – зятя одного з останніх Романовичів, луцького князя Лева Юрійовича³⁰. Разом з ним воно звернулося до золотоординського хана Узбека, який визнав Любарта галицько-волинським князем і надіслав допомогу. Боярин Дмитро Детько і князь Данило Острозький³¹

²³ Dąbrowska E. Królów polskich relikwarz koronacyjny Krzyża Świętego *Kultura średnio-wieczna i staropolska. Studia ofiarowane Aleksandrowi Gięsztorowi w pięćdziesięciolecie pracy naukowej*. Warszawa, 1991. S. 67–86.

²⁴ Гарді Д. Кілька нових зауважень до походу угорського палатина Віллерма Другета “in Ruteniam” навесні 1340 року *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 7 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2013. С. 209–216.

²⁵ Волощук М., Стасюк А. Про похід палатина Віллерма в Рутенію у квітні 1340 р. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Вип. 17. Івано-Франківськ, 1995. С. 46–54.

²⁶ Привілеї міста Львова (XIV–XVIII ст.) / Упорядкував Мирон Капраль. Львів, 1998. С. 27–31.

* Вивезення коронаційних регалій позбавляло Любарта-Дмитра Гедиміновича можливості легітимної коронації як володаря королівства Русі. Практика вивезення коронаційних регалій з подібною метою була поширена в Європі. Так, у 1273 р. чеський король Пшемисл Оттокар II захопив коронаційні регалії угорських королів щоб не дозволити Ласло IV провести легітимний обряд коронації (частина баронів не визнала коронації 3 вересня 1272 р. у Секешфегерварі, оскільки на той час Ласло IV мав тільки 10 років: *Войтович Л. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть*. Львів, 2015. С. 215.

²⁸ Mysliński K. Dzieje kariery politycznej w średniowiecznej Polsce. Dymitr z Goraja 1340–1400. Lublin, 1981; Sikora F. Dymitr z Goraja na Szczebreszynie w służbie Władysława Jagiełły w latach 1386–1400 *Studia Historyczne*. T. 26, nr 1. Warszawa, 1986. S. 14–19; *Ejusdem*. Krag rodzinny i dworski Dymitra z Garaja i jego rola na Rusi *Genealogia. Kręgi zawodowe i grupy interesu w Polsce średniowiecznej na tle porównawczym*. Toruń, 1989. S. 55–89.

²⁹ Визнання Любарта-Дмитра галицьким боярством засвідчено відомим написом на дзвоні собору святого Юрія у Львові з 1341 р.: Болеслав-Юрій II, князь всей Малої Русі. Сб. мат. и иссл. собр. О. Гонсировским, А. А. Куником, А. С. Лаппо-Данилевским, И. А. Линниченко, С. П. Пташицким и И. Режабком. Санкт-Петербург, 1907. С. 79; *Мусин А. Колокол святого Юра 6849 года: между Львовом, Плоцком, Петербургом и Теревовлей Княжа доба: історія і культура*. Вип. 11: Княжий Львів / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2017. С. 95–120.

³⁰ *Войтович Л. Князь Лев Юрійович: спроба портрета Дрогобицький краєзнавчий збірник*. Вип. 10. Дрогобицьк, 2006. С. 127–131.

³¹ Про різночитання в джерелах “Dani-ele Ostrogio” і “de Ostrov” див.: *Войтович Л. Удільні князівства Рюриковичів і Гедиміновичів у XII–XVI ст.* Львів, 1996. С. 126.

1340 р. разом з ординськими військами відтіснили поляків³². Вони навіть вторглися до польських та угорських земель – “Року втілення Божого 1341 у першу неділю великого посту...”³³ дійшли до Кракова, що змусило Казимира III вдатися за допомогою до угорців і Тевтонського Ордену. Тільки ранній розлив річок навесні 1341 р. зупинив цей напад. Тут можна сперечатися з І. Паршиним, який, вслід за видавцями пам’ятки, відніс повідомлення швейцарського хроніста Йогана з Вінтертура про ординське вторгнення до Польщі та Угорщини до лютого 1340 р.³⁴ Напевно, варто дотримуватися букви тексту хроніста: у Петера сина Дярфаша та Йогана з Вінтертура наведено повідомлення про різні ординські вторгнення. У лютому 1340 р. вторглися тільки до Польщі, тоді як 1341 р. – до Польщі й Угорщини. Перше з них не отримало ширшого розголосу, тоді як про друге повідомили австрійський хроніст Йоган з Віктрінга³⁵, Леобенський Анонім³⁶ та ряд інших джерел³⁷. Отож, можна вважати, що звістки про ординське вторгнення викликали широкий резонанс у сусідів.

Побачивши, що частина галицького боярства готова підтримати Казимира III (без згоди частини боярства у Вишеграді не зміг би з’явитися претендент Владислав – “Лотко”), князь Любарт-Дмитро Гедимінович змушений був піти на значні поступки галицькому боярству, надавши його лідеру Дмитрові Детьку високий сан управителя (provisor чи proconsul) або старости (capitaneus) Руської землі³⁸. Уже в березні (не пізніше 27 червня) 1341 р. “управитель або староста землі Русі” Дмитро Детько повідомив громаду Торуня: “ми усунули суперечку, посіяну з намови диявола, між польським королем Казимиром і нами, й натхнені животворним духом, подолавши спокусника людського роду, уклали союз згоди”³⁹. Напевно, Казимир III мусив погодитися на status quo.

Але ані Казимир III, ні Людовик Анжуйський не полишали спроб оволодіти галицькою спадщиною, намагаючись схилити на свій бік галицьке боярство. Любарт-Дмитро Гедимінович міг розраховувати тільки на підтримку дружин молодших литовських князів, оскільки головні литовські сили були зв’язані боротьбою проти Тевтонського Ордену. Смерть великого князя Гедиміна 1341 р. також викликала династичну кризу⁴⁰. Одними з перших князів, які виступили

³² Шараневич И. История... С. 158–159.

³³ Iohannis Vitodurani. Chronica / Hrsg. F. Baethgen *Monumenta Germaniae Historica. Scriptores rerum Germanicarum. Nova Series*. Т. 3. Berlin, 1924. P. 181.

³⁴ Паршин І. Хроніка... С. 72–74.

³⁵ Iohannis abbatis Victoriensis. *Liber certarum historiarum*. Ed. F. Schneider. *Libri IV–VI Scriptores rerum Germanicarum in usum scholarum*. Т. 2. Hannoverae et Lipsiae, 1910. P. 218.

³⁶ Anonymi Leobensis *Chronicon libris sex comprehensum, a Christo nato usque ad annum ejusdem MCCCXLIII* / Ed. H. Pez *Scriptores rerum Austriacarum veteres ac genuini*. Т. 1. Lipsiae, 1721. Col. 958.

³⁷ *Vetera Monumenta historica Hungarum sacram illustrantia...* P. 637–638; *Vetera Monumenta Poloniae et Lithuaniae gentium que finiti matum historiam illustrantia* / Ed. A. Theiner. Romae, 1860. P. 468; *Rocznik Traski* /

Ed. A. Bielowski. *MPH*. Т. 2. Lwów, 1872. P. 860–861; *Fontes rerum Austriacarum. Österreichische Geschichts-Quellen* / Hrsg. von J. Loserth. Bd. 8. Wien, 1875. S. 564–565; *Rocznik Małopolski* / Ed. A. Bielowski *MPH*. Т. 3. P. 199.

³⁸ Войтович Л. Части старости Дмитра Детька і князя Любарта *Історія Львова: у 3 т.* Т. 1: 1256–1772. Львів, 2006. С. 60–62.

³⁹ “discordiam a dyabolica suggestione seminatam inter d(omin)um Kasimirum regem Poloniae et nos, exinspiratione almi pneumatis post[er]gantes temptatorem humanum c(on)cordi[a]e i(n)ivimus unionem”: *Кутчинський О.* Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. Львів, 2004. С. 194–200.

⁴⁰ *Гудавичюс Э.* История Литвы. Т. 1: С древнейших времен до 1569 года. Москва, 2005. С. 116–126.

на допомогу Любарту, були Юрій Наримунтович і брати Корятовичі. Природно, що Дмитро-Любарт мусив надати їм уділи на своїй території як новим васалам, на яких можна було спертися⁴¹.

У 1344 р. угорський король Людовик Анжуйський видав грамоту до Дмитра Детька як “вірного свого мужа, комеса Детька, старости Руської землі”⁴². Польський король діяв активніше, використовуючи ту обставину, що наступник Узбека хан Джанібек (1342–1357) зосередився на завоюванні Азербайджану. Уже близько 1343 р. з допомогою місцевих бояр король оволодів Сяноцькою землею. За Супрасльським, Слуцьким та іншими літописами Казимир III прислав подільському князеві Костянтинові Корятовичу глейтові листи, запрошуючи на переговори щодо шлюбу з однією зі своїх доньок. Князь відмовився від цього союзу, не бажаючи переходити з православної у католицьку релігію⁴³.

⁴¹ Князь Юрій Наримунтович спочатку отримав уділ з центром у Кременці. У волинській частині володінь Любарта-Дмитра отримали свої лени і Корятовичі (*Войтович Л.* Княжа доба на Русі: портрети еліти. Біла Церква, 2006. С. 668). Те, що молодший з них Дмитро Михайлович (Корятович) у Москві прийняв прізвисько Боброк-Волинський, дало підстави дослідникам говорити про його володіння в районі Бібрки на Львівщині. Правда, Бібрка вперше згадується в документах під 1436 р. як володіння Вну́чка з Кутна (*Akta grodzkie i ziemskie*. Т. 14. Lwów, 1889. S. 91, 106, 112), але ріка Бобрка (Боброк) відома під цією назвою від 1211 р. (*Ипатьевская летопись*. Стб. 730). Район р. Бобрка знаходився серед володінь, залежних від Любарта, васалом якого був Дмитро Михайлович. Можливо, на цих землях закладено замок Боброк і той дав початок пізнішому місту Бібрка. 1366 р. ці терени перейшли у залежність від польського короля. Напевно тому Дмитро Корятович став шукати щастя у Сіверській землі, потім перейшов на службу до суздальсько-нижегородського князя Дмитра Костянтиновича, а з 1371 р. став зятем і головним воеводою московського князя, а, відтак, – одним з головних героїв Куликовської битви 1380 р. Саме він утримав гарячого серпуховського князя Володимира Андрійовича, першого воеводу Засадного полку, від передчасного удару і ввів полк у дію після того, як Мамай кинув до битви свій останній резерв (*Кирпичников А. Н.* Куликовская битва. Ленинград, 1980. С. 99). Від князя походила відома московська родина Волинських (*Родословная книга князей и дворян российских и выезжих*. Ч. 2. Москва, 1787. С. 85; *Корсаков Д. А.* П. Волинский и его “конфиденты” *Его же. Из жизни русских деятелей XVIII в.* Казань, 1891. С. 283–330; *Власьев Г. А.* Род Волинских. Москва, 1911; *Янин В. Л.* К вопросу о происхождении Михаила

Клонского *Археографический ежегодник за 1978 г.* Москва, 1979. С. 52).

⁴² “...fidelis suo viro Magnifico Comiti Dechke Capiteano Ruthenorum...”: *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis* / Ed. G. Fejer. Т. 9, Vol. 1. Budae, 1833. P. 209. Мабуть, мав рацію Михайло Грушевський, вважаючи, що угорський король лише нагадав про свій “сюзеренитет” над королівством Русі, який вголос виказував з його титулу “короля Галиції і Лодомерії” (*Грушевський М.* Історія... Т. 4. С. 29). Вже те, що король не вжив у листі цього титулу, обмежившись титулом *Dei gratia Rex Hungariae*, певною мірою вказує на невизначеність стосунків між сторонами, про що свідчить і сам тон та характер листа, навіть не беручи до уваги титул “ваша високість” у зверненні до Дмитра Детька “*Vestrae Magnificentiae*” (*Codex diplomaticus*... P. 210), у якому угорський король просить вноормувати митні проблеми в торгівлі з містом Кошице. Мав рацію Олег Мазур, що королівська канцелярія не уникала проблем при укладанні цього документу (*Мазур О.* “*Demetrius Detko, provisor seu capitaneus terrae Russiae*” (інститут “старійшини” у політичному житті Галицької землі другої чверті XIV ст.) *Семинарії “Княжі часи”*. Львів, 2002. С. 19–20). Зарахування Дмитра Детька до угорських васалів (*Abraham W.* *Powstanie*... S. 218; *Paszkiwicz H.* *Polityka ruska*... S. 78–81; *Шабельдо Ф. М.* *Земли*... С. 40; *Wyrozumski J.* *Kazimierz Wielki*. S. 92–96; *Dąbrowski J.* *Kazimierz Wielki*. S. 32) безпідставне. Навіть, якщо походження лідера галицького боярства і могло бути пов’язаним з Угорським королівством, цього замало, аби вважати його васалом Лайоша I (*Волощук М.* Проблема васальної залежності Дмитра Детька від угорського короля Людовика I *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 6 / Відп. ред. В. Александрович. Львів, 2012. С. 269–279).

⁴³ *Литовские летописи ПСРЛ*. Т. 35. Москва, 1980. С. 66, 74, 138, 160, 186, 207, 228.

Ще Освальд Бальзер звернув увагу – могло йтися тільки про Кунегунду, видану 1345 р. за бранденбурзького курфюрста Людовіка, бо старша донька короля Єлизавета вийшла за поморського князя Богуслава V ще 1343 р.⁴⁴ Тому можна погодитися з Феліксом Шабульдо: ці переговори могли відбутися тільки 1344 р.⁴⁵ Привертає увагу, що король запропонував подільському князеві* глейтовий лист (лист безпеки), тобто переговори велися під час війни. Не маючи змоги самотужки витіснити Любарта-Дмитра з галицької частини королівства Русі, Казимир III явно переманював його васалів. Далі він шукав допомоги угорців. У 1344–1345 рр. навіть дійшло до облоги Вільна польсько-угорськими військами. Як відповідь ординці вторгалися до угорських земель.

Від 1346 р. Казимир III почав вживати титул пана і дідича Русі⁴⁷. На перших порах він намагався декларувати унійне об'єднання королівств Русі з Польщею⁴⁸ – для XIV ст. це була звична практика європейської династичної політики.

Наступ короля Казимира III в серпні-листопаді 1349 р. закінчився захопленням більшості території Галицької землі й частини Волині. Щоб не втратити свого князівства, князь Олександр Корятович, який тримав Теревовельську волость⁴⁹, очевидно, присягнув польському королеві⁵⁰. І все ж, процес підкорення руських земель затягнувся, а війна проти Любарта-Дмитра не принесла швидкого успіху. Казимир III, не маючи сил самотужки опанувати королівство Русі, 1350 р. визнав право угорського короля на спадщину Романовичів, за що отримав королівство Русі в дожиттєве володіння разом з угорською допомогою у його опануванні⁵¹. Відповідна угода, яка зафіксувала право короля Людовика Анжуйського на польську спадщину при відсутності у Казимира III нащадків *по мечу*, а також повернення королівства Русі угорській стороні за умови появи таких нащадків, зафіксована на з'їзді у Сулейові в другій половині травня 1350 р.⁵²

⁴⁴ Balzer O. Genealogia Piastów. S. 394, 396.

⁴⁵ Шабульдо Ф. М. Земли... С. 45.

* Зрозуміло, що на 1344 р. Костянтин Корятович ще не був подільським князем, радше, тримав тільки північну (волинську) частину Поділля з центром, напевно, у Хмільнику.

⁴⁷ У грамоті 1361 р., якою підтверджено маєтки галицького боярина Ходка з Библа, надані його предкам від князя Лева Даниловича, цей титул поданий так: "милістю Божою король Краківської землі, Судомирської землі, Серадської землі, Польської землі, Куявської землі, Добрянської землі, Руської землі, господар і вічний дідич землям тим володар, король велібний": Акты, относящиеся к истории Южной и Западной России. Т. 1. Санкт-Петербург, 1863. С. 1.

⁴⁸ Исаевич Я. Д. "Королевство Галиции и Володимирии" и "Королевство Руси" Древнейшие государства на территории СССР. Материалы и исследования. 1985 г. Москва, 1986. С. 63; Sieradzki J. "Regnum Russiae". Polityka ruska Kazimierza Wielkiego: Krytyka dotychczasowych poglądów i zarys nowej konstrukcji KH. 1958. Nr 2. S. 498.

⁴⁹ Puzyra J. Koriat i Koriatowicze oraz sprawa podolska Ateneum Wilenskie. R. 4. Wilno,

1936. S. 12–19; Idem. Pierwsze wystapienia Koriatowiczow na Rusi Poludniowej Ateneum Wilenskie. R. 12, zes. 2. Wilno, 1938. S. 3–67.

⁵⁰ Саме тому в грамоті Спитковці з Мельштина від 12 червня 1395 р. на володіння Поділлям зазначено, що округи Теревовля і Стінка залишаються з правами, які вони мали при Казимірі III та Владиславі Опольському: Шабульдо Ф. М. Земли... С. 51–52.

⁵¹ Pór A., Schönherr G. Az Anjou-ház és örökösei (1301–1439) A magyar nemzet története / Red. S. Szilágyi. T. 3. Budapest, 1895. 291. l.; Halecki O. O genezie i znaczeniu rządów andegaweńskich w Polsce KH. T. 35. Warszawa, 1921. S. 31–66; Dąbrowski J. Ostatnie lata... S. 190; Idem. Polityka andegaweńska Kazimierza Wielkiego KH. T. 36. 1922. S. 11–40; Hama B. A lengyel-magyar barátság, történeti alapjai Hama B. Magyar középkor. Budapest, 1938. 511–518. l.; Wyrozumski J. Kazimierz Wielki. S. 79–80; Szczur S. W sprawie sukcesji andegaweńskiej w Polsce Roczniki Historyczne. R. 75. Poznań, 2009. S. 61–104; Wojtowycz L. Walka o spadek... S. 61–62.

⁵² Kodeks dyplomatyczny Małopolski / Wyd. F. Piekosiński. T. 1. Kraków, 1876. Nr 230; Nowy kodeks dyplomatyczny Wielkopolski.

Відразу ж польський король поспішив заручитися підтримкою римської курії. Папа Климент IV буллою від 14 березня 1351 р. повідомив арцибіскуп-па гнєзненського і весь клір Польщі про опанування королем Казимиром землі *невірних русинів* і можливість створення там семи біскупств, об'єднання русинів з литовцями та часте вторгнення у ці землі татар, для захисту від яких вирішено збирати десятину з усіх церковних маєтностей упродовж чотирьох років, призначену для поділу між королем та папою⁵³. Правдоподібно, теробовельський князь Олександр Корятович теж перейшов на католицизм і прийняв католицький клір⁵⁴. Учасниками бойових дій 1351–1352 рр. ні Костянтин, ні Олександр Корятовичі не були. Активну участь у війні взяв тільки Юрій Корятович, який і підписався під угодою 1352 р., отримавши після загибелі князя Семена Наримунтовича Белзьке князівство⁵⁵.

Як відзначив Роман Шуст, у XIV ст., незважаючи на масове поширення срібних працьок грошей, відбувається відродження карбування срібної монети в Центрально-Східній Європі, причому не тільки як представницької демонстрації, а й платіжного засобу, тобто в достатньо повноцінній емісії⁵⁶. Від виникнення окремого Подільського князівства його правителі – князі Корятовичі почали карбувати власну монету⁵⁷. У цей період окремі монети намагаються карбувати навіть дрібні удільні князі північно-східних земель колишньої Київської держави, зокрема можайські, серпуховські, дмитровські, стретенські і борисоглібські ростовські⁵⁸. Наявність монет, отже, свідчить про реальну владу того чи іншого правителя на всій або частині території князівства чи королівства. Численні монетні знахідки останніх років дали підстави стверджувати наявність монетного карбування у галицько-волинських володарів⁵⁹, можливо навіть, – ще від часів князя Лева Даниловича⁶⁰. Князь Юрій-Болеслав

T. 3. Poznań, 1879. Nr 1299; Kodeks dyplomatyczny Mazowsza. T. 2 / Wyd. I. Sułkowska-Kuraś, S. Kuraś przy współdziałaniu K. Pakulskiego i H. Wajsa. Wrocław, 1989. Nr 302; Szczur S. W sprawie sukcesji... S. 91–92.

⁵³ Bullarium Poloniae / Ed. et cur. Irena Sulkowska-Kuraś et Stanisław Kuraś. T. 2. Romae, 1985. Nr 518.

⁵⁴ Ці “заслуги” князя Олександра Корятовича відзначено 1366 р., а також пізніше спеціальною буллою папи Григорія XI від 30 січня 1378 р. – папа запевняє кожному захисникові єдності з Римською Церквою і, зокрема, володареві Кам'янця на Русі, князеві Олександру, повноваження надавати місцевому населенню певні духовні відпущення: Bullarium Poloniae. Nr 4439.

⁵⁵ Брак джерел не дозволяє надійно реконструювати ці події. Цілком можливо, що Костянтин Корятович, зберігаючи вірність Любарту-Дмитру, пропустив через свої землі ординців, які напали на Теробовельське князівство Олександра Корятовича, бо Ян Длугош під 1252 р. згадує про вторгнення ординців на “підпорядковане Польському королівству Поділля”: *Długosz J. Roczniki czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego.*

T. 5, ks. 9. Warszawa, 1975. S. 419.

⁵⁶ Шуст Р. Нумізматики: Історія грошового обігу та монетної справи в Україні. Київ, 2007. С. 78–81.

⁵⁷ Саввов Р. Карбування власної монети в Подільському князівстві (XIV ст.) *Львівські нумізматычні записки.* Ч. 6–7. Львів, 2009–2010. С. 32–34.

⁵⁸ Федоров-Давыдов Г. А. Монеты Московской Руси. Москва, 1981. С. 69–97.

⁵⁹ Книш Я. Монети Галицько-Волинської держави *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність.* Вип. 23: До 22-ої річниці здобуття незалежності України. Львів, 2013. С. 101–113; *Його ж.* Мідні денарії Юрія Болеслава Тройденевича (Доповідь, виголошена 1.03.2018 на науковому семінарі Історичної комісії НТШ “Галицько-Волинська держава у світлі сучасних досліджень”) *Збруч.* Інтернетний ресурс: <https://zbruc.eu/pode/78465> [дата звернення: 30.10.2018].

⁶⁰ Гіпотеза Я. Книша щодо брактатів князя Лева Юрійовича (*Книш Я.* Монети Галицько-Волинської держави. С. 104–113) опирається на тотожність геральдичного знаку на монеті і латиномовній печатці з написом “*Sigillum Leonis*”, яку дослідник

Тройденевич, успадкувавши престіл, карбував не тільки срібні денарії, а й мідні монети для широкого вжитку⁶¹. Зрозуміло, що відразу ж після компромісу з галицьким боярством і початком боротьби за спадщину Романовичів почав карбувати власні монети з гербами Галицької (лев) та Волинської (рівнораменний хрест) земель і князь Любарт-Дмитро Гедимінович⁶². І тут зрозумілим було використання обох гербів. Любарт-Дмитро герб Галицької землі вмістив і на одній зі своїх печаток⁶³. Було б нелогічним, якби він не користувався гербом Волинської землі, якою володів до самої смерті. Тому заперечення Я. Книша не можна прийняти: печаткою з литовським гербом “Погоня” Любарт-Дмитро міг користуватися у раніший період, коли володів уділом на території Східної Волині з центром у Любартові (Любарі), “Лев” і “Погоня” могли б бути на гербі чи монеті Любарта-Дмитра лише в разі, коли б останній залишався васалом великого князя литовського⁶⁴, а він прийняв титул великого князя, який у XIV ст. означав суверенного володаря⁶⁵. З тієї ж причини не можна прийняти і заперечення Юрія Борейши щодо неможливості карбування монет Любартом-Дмитром раніше, ніж це почали робити великі князі литовські чи Корятівичі на Поділлі, бо, претендуючи на все королівство Русі, Любарт-Дмитро йшов за традиціями своїх попередників на цьому престолі⁶⁶.

Також зрозуміло, що відразу ж після компромісу з Людовиком Анжуйським 1350 р. король Казимир III зайнявся налагодженням карбування власних

атрибутував як печатку цього князя (*Його ж. Sigillum Leonis Княжа доба: історія і культура*. Вип. 3 / Відп. ред. Л. Войтович. Львів, 2010. С. 254–267). Але ця інтерпретація дискусійна – молодший з синів короля Юрія Львовича – князь Лев Юрійович займав тільки луцький престол: *Войтович Л. Князь Лев Юрійович...* С. 127–131. Печатка, як і монета, радше, належали його дідові Леву Даниловичу, созеренові королівства Русі.

⁶¹ Див.: *Книш Я. Мідні денарії...*

⁶² *Борейша Ю. Аб аtryбуцъй, сѣмволѣцъ і датаваннѣ манет ВКЛ з ільвом і кыжам Банкаускі веснік. 2007. Чэрвень. С. 59–61; Савицький В., Чотюк В. Монети Дмитрія-Любарта Старий Луцьк. Вип. 5. Луцьк, 2009. С. 152–159; Їх же. Монети Любарта Гедиміновича Львівські нумізматичні записки. Ч. 6–7. С. 27–31.*

⁶³ *Gutowski M. Pieczęcie Książąt Litewskich Ateneum Wileńskie. R. 7, zes. 3–4. Wilno, 1930. Tabl. 8. Nr 51. S. 705; Однороженко О. Руські королівські господарські та князівські печатки XIII–XVI ст. Monumenta Rutheniae Heraldica. Vol. 2. Харків, 2009. С. 51–52, 195.*

⁶⁴ *Книш Я. Монети Галицько-Волинської держави. С. 103.*

⁶⁵ Великим князем Любарт-Дмитро титулувався в угоді з Казимиром III (початок жовтня 1366 р.), у листі до львівської міської громади від 18 листопада 1379 р. та інших документах (*Троневиц П. Великий князь Дмитрій-Любарт і його сучасники. Луцьк, 2011. С. 170–171*). Були періоди, коли польсько-угорські війська займали навіть

Володимир та Луцьк. За цих умов князь Любарт-Дмитро змушений був вдаватися за допомогою до Литви як єдиного природного союзника. Але, послідовно борючись за відновлення Галицько-Волинської держави, Любарт-Дмитро не міг просто стати литовським васалом. Через це і Литва офіційно не воювала з Польщею й Угорщиною. Старші брати Любарта – Кейстут та Євнут Гедиміновичі отримали від нього, відповідно, Берестейське та Дорогичинське князівства, що давало їм право на участь у цій війні. Також молодші Гедиміновичі тримали дрібні уділи на Волині, зокрема Юрій Наримунтович спершу Крем'янець (бл. 1350 – до 1352), а потім – Белз (1352–1377, 1383–1387), його брат Семен – Белз (1350–1352), Олександр Корятівич – Теробовлю (бл. 1341 – бл. 1380), його брат Дмитро – Боброк (після 1352–1366?): *Войтович Л. Удільні князівства...* С. 107–110; *Його ж. Етапи політичної історії Волині XIV–XV ст. Державність. Васалітет. Інкорпорація Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Вип. 5: ПРОСФОНІМА. Історичні та філологічні розвідки, присвячені 60-річчю академіка Ярослава Ісаєвича. Львів, 1998. С. 158–161.*

⁶⁶ *Борейша Ю. Волинские монеты Фёдора Любартовича в свете кладовых данных и реконструкции символики Галицко-Волинского государства. Минск, 2015. С. 12–14.* Білоруський дослідник “вдмахнувся” від аргументів Я. Книша, належно не обґрунтувавши своїх заперечень.

“руських грошей”, перша згадка про побутування яких відноситься до 1356 р.⁶⁷ Водночас слухним видається здогад Я. Книша про відкликання в іконографії монети до традиції попередніх галицько-волинських володарів, зокрема короля Юрія Львовича⁶⁸. Власне, тоді ще не стояло питання анексії *королівства Русі*, а тільки успадкування його престолу.

У ході війни з Польщею та Мазовією 1349–1351 рр., втративши значні території, Любарг-Дмитро повернув Володимир, Белз, Берестейську землю та Холмщину. 1352 р. до неї вступили угорські війська. Короля Людовика навіть поранено при облозі Белза; зазнавши значних втрат, він мусив відступити. На допомогу Любартові прийшли литовські дружини Кейстута та Євнута Гедиміновичів й інших князів, яким Любарг почав роздавати на Волині уділи. За угодою 1352 р. за ним залишилася вся Волинь⁶⁹. 1353 р. Любарг-Дмитро Гедимінович здійснив кілька походів на захід. Зокрема, у травні він був під стінами Львова, але не зумів втримати столицю краю і лише зруйнував міські укріплення, напевно, щоб полегшити здобуття міста надалі⁷⁰. Перманентна війна не припинялася. Казимир III розширював своє володіння галицькою частиною, Любарг-Дмитро поспідовно боровся за відновлення усїєї Галицько-Волинської держави.

Польський король виявляв явну тенденцію до будівництва централізованої монархії і ліквідації давніх прав населення різних регіонів⁷¹, призначаючи на високі адміністративні посади в опанованій частині *королівства Русі* переважно польських лицарів, одночасно заохочуючи їх до колонізації цих земель. Немало руської шляхти відходило до Любарга-Дмитра на Волинь. Частина з них навіть продавала свої маєтності прибулим лицарям і перебиралася до земель, підконтрольних волинському князеві⁷².

1362 р., скориставшись загостренням у боротьбі за владу у Золотій Орді, великий князь Литви Ольгерд Гедимінович виступив проти ординців і в битві на Синіх Водах (р. Синюха, притока Південного Бугу) розгромив війська правителів Подільського та Кримського улусів Хаджибея і Кутлу-Буки та князя Малеого Поділля Дмитрія⁷³. До литовського війська долучилися дружини трьох старших

⁶⁷ Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV–XV століттях. Львів, 2007. С. 45–69.

⁶⁸ Книш Я. Монети Галицько-Волинської держави. С. 111–112.

⁶⁹ Грамоти XIV ст. Упорядкування, вступна стаття, коментарі і словники-показчики М. М. Пещак. Київ, 1974. С. 29–32.

⁷⁰ Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час: 1349–1387 *Історія Львова...* Т. 1. С. 65.

⁷¹ Gawlas S. Polska Kazimierza Wielkiego a inne monarchie Europy Środkowej – możliwości i granice modernizacji władzy *Modernizacja struktur władzy w warunkach opóźnienia. Europa Środkowa i Wschodnia na przełomie średniowiecza i czasów nowożytnych* / Red. M. Dugo, S. Gawlas, H. Grala. Warszawa, 1999. S. 5–34.

⁷² Через брак актового матеріалу простежити цей процес повною мірою неможливо, але така тенденція спостерігається серед документів, які збереглися. Так Петро Радційовський 1359 р. купив *дідицтво* Ганни Радивонкової (Грамоти XIV ст. С. 16–17). Той же П. Радційовський 1366 р. купив *дідицтво*

“Пнеколт” (Пнікут) від братів Шулжичів (Там само. С. 39–41). 1 січня 1368 р. Ганько Сварц відкупив дідицтво на Щирці від Олешка Мелешковича (Там само. С. 41–42). У 1371 р. Вятслав Дмитровський викупив дворище братів Василя і Генки Скибичів (Там само. С. 42–47).

⁷³ Kuczyński S. *Sine wody*. Warszawa, 1935; *Idem*. *Sine wody. Rzecz o wyprawie Olgerdowej 1362 r.* *Idem. Studia z dziejów Europy Wschodniej X–XVIII w.* Wrocław; Warszawa, 1962. S. 135–180; Шабульдо Ф. Битва біля Синіх вод 1362 р.: маловідомі та незнані аспекти Український історичний журнал / Далі – УІЖ). 1996. № 2. С. 3–15; *Його ж.* Синьоводська проблема: можливий спосіб її розв’язання. Київ, 1998; *Його ж.* Синьоводська битва 1362 р. у сучасній науковій інтерпретації Синьоводська проблема у новітніх дослідженнях. Київ, 2005. С. 9–27; Синьоводська проблема у новітніх дослідженнях / Відп. ред. Ф. М. Шабульдо. Київ, 2005; Моця О. П. Синьоводська битва та її наслідки в контексті

Корятовичів: Костянтина, Юрія і Олександра. Внаслідок цієї перемоги Мале Поділля перейшло до Костянтина Корятовича і разом з Брацлавщиною утворило потужне Подільське князівство⁷⁴. Напевно, тепер Костянтин Корятович став безпосереднім васалом великого князя литовського Ольгерда Гедиміновича. Він нічим не допоміг Любартові-Дмитру у новій війні з польським королем, а Олександр Корятович, який залишився польським васалом, воював на стороні Казимира III та поставив свій підпис під мирною угодою 1366 р. Цей мир, укладений на початку жовтня 1366 р. між Любартом-Дмитром і Казимиром III, зафіксував новий волинсько-галицький кордон. Одним зі свідків Любарта виступав князь Данило Острозький⁷⁵. Володимирське князівство з рук Казимира III отримав Олександр Корятович й володів ним до смерті Казимира III 1370 р.⁷⁶

Людовик Анжуйський, який успадкував королівство Польщі і Русі після смерті Казимира III, передав *королівство Русі* князю Володиславу Опольському⁷⁷, пов'язаному з попередньою династією як внук Гремислави Всеволодівни, доньки белзького князя Всеволода Олександровича, племінника короля Данила⁷⁸. Він титулувався "Рускою землѣ господар и дѣдич приржоний тѣм землямъ усѣмъ"⁷⁹ і, фактично, будував власне спадкове князівство⁸⁰. Шукаючи опори, він

історії Середньовічної Європи *УІЖ*. 2012. № 2. С. 4–10; Наукові записки. Серія: історичні науки. Вип. 20: Синьоводська битва 1362 року в контексті історії Східної Європи. Кіровоград, 2014. Дмитрій, якого Ф. Шабульдо вважав християнином, Чингізидом і ханом Ямболукської орди (*Шабульдо Ф. М. Земли...* С. 71–72), радше, був князем Мало-го Поділля і данником Хаджібея, нащадком одного з болоховських князів (*Войтович Л. Княжа доба...* С. 504–505). Християн Чингізидів після запровадження ісламу Узбекиком, який ліквідував поліконфесійність у Золотій Орді, вже не було. Після битви на Синіх Водах Дмитрій зберіг якісь володіння на Бирладському плато чи Верхньому Пруті, судячи з диплома угорського короля Людовика Анжуйського від 1368 р., де згаданий "татарський князь Деметрій" і його взаємини з брашівськими купцями: *Documente privitoare la istoria Romanilor*. Culese de L. Hurmuza-ki. Vol. 1. București, 1882. P. 144.

⁷⁴ Федір Дмитрович, син князя Дмитра, згаданий у вірменській грамоті, помилково датованій 1062 р., вірогідно, пробував утриматися на Поділлі, але не зміг: *Дашкевич Я. Грамота Федора Дмитровича 1062 р.* (нарис з української дипломатики) *Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР*. Київ, 1962. № 4. С. 9–18; *Войтович Л. Княжа доба...* С. 505.

⁷⁵ Грамоти XIV ст. С. 38–39.

⁷⁶ До самої смерті (1380) Олександр Корятович не полишав надій повернути Володимирське князівство, яке Любарт-Гедимін відвоював на початку 1370-х. Як подільський князь, до виданого 1375 р. привілею

краківським купцям він привісив печатку з титулом володимирського князя: *Молчановський Н. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года*. Киев, 1885. С. 214–215.

⁷⁷ *Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час...* С. 63–71; *Sperka J. Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 6 lub 18 maja 1401)*. Kraków, 2013; *Войтович Л. Портрет князя Володислава Опольського на повний зріст*. *Sperka J. Władysław książę opolski, wieluński, kujawski, dobrzyński, pan Rusi, palatyn Węgier i namiestnik Polski (1326/1330 – 6 lub 18 maja 1401)*. – Kraków, 2013. – 508 s. *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 7. С. 314–319.

⁷⁸ *Войтович Л. Княжа доба...* С. 511; *Войтович Л., Целуйко О. Правлячі династії Європи*. Біла Церква, 2008. С. 334–338.

⁷⁹ *Сергієнко М. [Грушевський М]. Громадський рух на Україні-Русі в XIII віці* *Записки Наукового товариства імені Шевченка* (далі – ЗНТШ). Т. 1. Львів, 1892. С. 4–5.

⁸⁰ *Sroka S. A. Itinerarium księcia Władysława Opolczyka z lat 1372–1378* *Rocznik Przemyski*. Т. 28. Przemyśl, 1993. S. 147–154; *Idem. Książę Władysław Opolczyk na Węgrech. Studium z dziejów stosunków polsko-węgierskich w XIV wieku*. Kraków, 1996; *Sperka J. Otoczenie Władysława Opolczyka w latach 1370–1401. Studium o elicie władzy w relacjach z monarchią. Katowice, 2006; Idem. Początki osadnictwa rycerstwa śląskiego na Rusi Czerwonej* *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 3. С. 285; *Karczewski D. "Meliorator terre Rusiae"*. *Raportowanie Władysława Opolczyka na Rusi (1371–1378)* *Piastowie śląscy w kulturze i europej-*

почав надавати лени сілезьким лицарям, переважно вихідцям з Опольського та сусідніх князівств⁸¹. Серед інших з ним прибули представники знаменитих пізніше родин Гербуртів⁸² та Тарлів⁸³ і ще кілька десятків, переважно сілезьців⁸⁴. Водночас князь намагався завоювати прихильність і місцевої української (руської) шляхти. Саме на неї розраховано грамоту, надану 1377 р. староукраїнською мовою, у якій його ім'я подано як *Володислав з титулом господар і дідич, вічний землям тим самодержець*⁸⁵. Тому князь надавав нові земельні володіння і автохтонній шляхті, зокрема Ходку Доевичу, Васку і Миску Тептуновичам, Костку Болестрашицькому та іншим⁸⁶. К. Болестрашицький підписаний на грамоті 1377 р. староукраїнською мовою, як "княжий писар Костько Болестрашицький". На ранішій грамоті 1366 р. він підписався: "А писал привилеє се попович болестрашицький именем Дячкович Василь син попов, Кость пружвищем Сорочич"⁸⁷. Отримавши земельний лен від князя Володислава Опольського, К. Болестрашицький став шляхтичем, тобто відбулася трансформація княжого міністеріала на лицаря. Земельні надання супроводжували зобов'язання військової служби, як правило від наданого лену виставлявся *спис* (сам лицар з 1–2 списоносцями і 1–2 кушниками-арбалетниками, залежно від величини надання)⁸⁸. В оточенні князя засвідчені також руські лицарі Ходко з Библа, Лев і Гліб Дворсковичі, Храпкович, Васько Кузьмич⁸⁹. Князь Володислав домагався прихильності також міщан *королівства Русі*, зокрема столиці Львова. 9 грудня 1372 р. він надав Львову 100 франконських ланів на магдебурзькому праві і частково звільнив міщан від чиншів⁹⁰. 4 жовтня 1377 р. він зобов'язав духовних осіб львівського капітулу при купівлі будинку у Львові виконувати міські повинності на цьому будинку⁹¹. Грамотою від 7 листопада 1378 р. князь передав львівське вийтівство місту з дозволом обирати війта з-поміж райців, залишивши за собою

skich dziejach / Red. A. Barciak. Katowice, 2007. S. 265–272; *Tęgowski J.* Nowe źródła do kwestii datacji objęcia rządów Władysława Opolczyka na Rusi *Średniowiecze polskie i powzechne*. T. 1(5). Katowice, 2009. S. 127–137; *Войтович Л.* Портрет князя... С. 314–319.

⁸¹ *Dąbkowski P.* Wędrówki rodzin szlacheckich. Karta z dziejów szlachty halickiej *Księga Pamiątkowa ku czci Bolesława Orzechowicza*. T. 2. Lwów, 1916. S. 5–16; *Idem.* Zwierciadło szlacheckie. Lwów, 1928; *Gilewicz A.* Stanowiska i działalność Władysława Opolczyka na Rusi w latach 1372–1378 *Prace historyczne wydane ku uczczeniu 50-lecia Akademickiego koła historyków Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie 1878–1928*. Lwów, 1929. S. 97–99; *Skoczek J.* Stosunki kulturalne Śląska ze Lwowem w wiekach średnich. Katowice, 1937; *Idem.* Udział Śląska w rozwoju i kulturze południowo-wschodnich ziem Polski. Katowice, 1938; *Sperka J.* Początki osadnictwa... С. 278–301.

⁸² *Jung A.* Die Heimat des Ritter Herbord von Füllstein. *Familiengeschichtliche*. Jg. 24. Blätter, 1926. S. 163–173; *Szeptycycka A.* Uwagi do artykułu o Herburtach z Bruchnala *Miesięcznik Heraldyczny* (dalej – МН). T. 18. Lwów, 1939. S. 42–44; *Łaszczynska O.* Ród Herburtów w wiekach średnich. Poznań, 1948; *Sperka J.* Początki

osadnictwa... С. 291–292.

⁸³ *Fiałek J.* Tarłowie. Znakomitego rodu początki i świetność *PH*. T. 8. Warszawa, 1909. S. 63–88.

⁸⁴ *Dunikowski J.* O rodzie Świerczków na Rusi w wieku XV i początkach rodziny Dunikowskich *MH*. R. 10. Lwów, 1931. S. 202–227; *Fastnacht A.* Osadnictwo w ziemi Sanockiej w latach 1340–1650. Wrocław, 1962. S. 189–208; *Janeczek J.* Polska ekspansja osadnicza w ziemi lwowskiej w XIV–XV w. *PH*. T. 79. Warszawa, 1978. S. 597–620; *Sperka J.* Początki osadnictwa... С. 278–301.

⁸⁵ *Розов В.* Українські грамоти. Т. 1: XIV ст. і перша половина XV ст. Київ, 1928. С. 23–24; *Ісаєвич Я., Войтович Л.* Перехідний час... С. 67.

⁸⁶ *Юсяк П.* Оточення князя Владислава Опольчика в період його правління на Русі (1372–1379) *Вісник Львівського університету. Серія історична*. Вип. 34. Львів, 1999. С. 82–83, 88, 92.

⁸⁷ *Ісаєвич Я., Войтович Л.* Перехідний час... С. 67–68.

⁸⁸ *Sperka J.* Początki osadnictwa... С. 293–294.

⁸⁹ *Мількович В.* Студії критичні над історією русько-польською. Львів, 1893. С. 91.

⁹⁰ Привілеї міста Львова... С. 37–39.

⁹¹ Там само. С. 39–40.

дві третини прибутків від кримінальних справ⁹². Зрозуміло, що він теж карбував власні монети⁹³, причому на монетах цього періоду не було ніякої згадки про підпорядкованість *королівства Русі* Угорщині, як і немає жодної документальної вказівки про пересилання податків до угорської скарбниці⁹⁴.

Князь Любарт не міг визнати титулу Володислава Опольського, погодитися з його діями, що й призвело до відновлення війни. Умови для її початку склалися невідповідними для Любарта, але волинський князь мусив реагувати. У 1370–1371, 1372, 1376–1377 рр. йому вдалося зайняти частину Галицької землі, проте втриматися тут він не зміг⁹⁵.

Призначаючи князя Володислава Опольського палатином Польщі, король Людовик Анжуйський, піклуючись про збереження *королівства Русі* за угорською короною, компенсував втрати наданням Добжинської землі. У грудні 1378 р. окремою грамотою князь звільнив урядовців і народ *королівства Русі* від присяги йому, передаючи повну владу безпосередньо королю Людовику Анжуйському⁹⁶. Король призначив нових урядовців і розпочав карбувати власну окрему монету для *королівства Русі*⁹⁷, декларуючи на такий спосіб окремішність цієї держави.

Щодо іншого політика не змінилася. Надалі продовжувалася роздача земель, тепер, переважно, вже угорським та чеським лицарям, хоча й не так інтенсивно, а також надання привілеїв містам. 9 травня 1379 р. король підтвердив привілеї попередників місту Львову, розташованому “у нашому сусідньому Руському королівстві (in confinis regni nostri Russie)”⁹⁸. 11 листопада 1380 р. Львову надано право складу східних товарів⁹⁹, від якого почалося нове піднесення міста.

Любарт-Дмитро Гедимінович помер 4 серпня 1383 р.¹⁰⁰ До самої смерті він не тільки зберіг під своїм правлінням Волинську землю (1340–1383), а й за умов боротьби з польсько-угорським союзом намагався відвоювати і Галицьку землю (1340–1349, 1353–1354, 1376–1377)¹⁰¹.

Після смерті Людовика Анжуйського його старша донька Марія, королева Угорщини, призначила генеральним старостою *королівства Русі* колишнього бана Хорватії і Далмації Імре Бебека (1383–1385)¹⁰². Але польська еліта розірвала угорсько-польську унію, віддавши 1384 р. корону Ядвізі, молодшій доньці Людовика Анжуйського¹⁰³. Володислав Опольський, програвши боротьбу за її

⁹²Привілеї міста Львова... С. 41–42.

⁹³Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV... С. 74–93.

⁹⁴Його ж. Львівський монетний двір у період “угорського” підпорядкування Галичини (1370–1386 рр.) *Україна в Центральній-Східній Європі (з найдавніших часів до XVIII ст.)*. Вип. 2. Київ, 2002. С. 111.

⁹⁵Войтович Л. Етапи політичної історії... С. 153–168.

⁹⁶Ісаєвич Я., Войтович Л. Перехідний час... С. 68–69.

⁹⁷Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV... С. 77–81.

⁹⁸Привілеї міста Львова... С. 42–43.

⁹⁹Там само. С. 44–45.

¹⁰⁰Дату смерті дає змогу уточнити запис Івана, священника церкви святої Катерини, на Псалтирі (Флоренція, Бібліотека Лауренціана), переписаному, згідно з вихідним

записом, у річницю смерті великого князя Любарта-Дмитра Гедиміновича: *Столярова Л. В.* Свод записей писцов, художников и переплетчиков древнерусских пергаменных кодексов XI–XIV веков. Москва, 2000. С. 349.

¹⁰¹У 1347 р. саме Любарт-Дмитро Гедимінович домігся відновлення Галицької митрополії, рішення про яке прийняли імператор Іоан VI Кантакузен та патріарх Іоан XIV Каліка – митрополитом став ставленник князя Федор: *Русская историческая библиотека*. Т. 6. Санкт-Петербург, 1880. Приложение № 3.

¹⁰²*Ehrlich L.* Starostwa w Halickiem w stosunku do starostwa lwowskiego w wiekach średnich (1390–1501). Lwów, 1914. S. 29, 50; *Dąbrowski J.* Ostatnie lata... S. 46, 297.

¹⁰³Див.: *Strzelecka A.* O królowej Jadwidze. Studia i przyczynki. Lwów, 1933; *Maciejewska W.* Jadwiga królowa polska. Kraków, 1934; *Quillus H.* Königin Hedwig von Polen. Leipzig,

руку великому князю литовському Ягайлу, звернувся до королеви Марії, знову встиг отримати з її рук *королівство Русі* і негайно почав карбувати нові монети, куди ввійшло зображення орла (гербу його сілезьких володінь)¹⁰⁴. Але на цей раз його спроба опанувати *королівство Русі* завершилося невдачею¹⁰⁵.

Угорщину охопила боротьба баронських еліт, під час якої у січні 1387 р. загинула королева-вдова Єлизавета Котроманіч, безрезультатно намагаючись врятувати спадщину Людовика Анжуйського¹⁰⁶. Польська сторона, внаслідок Кревської унії несподівано отримавши підсилення, повною мірою скористалася з труднощів Угорщини. Уже на початку лютого 1387 р. чимале військо з *королем Ядвігою** вторгнулося у межі *королівства Русі*. Прийшло сілезьке лицарство за цих умов не зважало на заклики Володислава Опольського, переймаючись тільки гарантіями збереження наданих раніше володінь. Так само чинив і патриціат значніших міст. Спадкоємнець Любарта-Дмитра князь Федір Любартович за нових умов не міг продовжувати політику батька. Він змушений був визнати зверхність короля Владислава Ягайла, звільнити від васальної присяги острозького князя Федора Даниловича¹⁰⁸, який невдовзі став луцьким намісником Владислава II Ягайла¹⁰⁹. Польська еліта поспішала зайняти землі *королівства Русі* поки король знаходився у Литві, аби виключити претензії останньої на спадщину Романовичів за Любартом-Дмитром Гедиміновичем¹¹⁰. Не випадково Федора Любартовича переміщено аж до Сіверської землі.

Заклик Володислава Опольського від 6 лютого 1387 р., у якому князь обіцяв не призначати угорців намісниками без згоди місцевої еліти, успіху не приніс¹¹¹. 8 лютого 1387 р. експедиція на чолі з юною правителькою була вже у Ярославі. Далі піддався Перемишль і 18 лютого в Городку від імені Ядвіги, титулованої спадкоємницею Русі, надано привілей шляхті і духовенству Перемишльської землі. 8 березня 1387 р. підтверджено права, вольності і привілеї Львова, відмінено

1938; *Wyrozumski J.* Królowa Jadwiga między epoką piastowską i jagiełłońską. Kraków, 1997; *Halecki O.* Jadwiga Andegawerska i kształtowanie się Europy Środkowo-Wschodniej. Kraków, 2000; *Sroka S. A.* Królowa Jadwiga. Kraków, 2002; *Nikodem J.* Jadwiga król polski. Wrocław, 2009. S. 79–121.

¹⁰⁴ Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV... С. 82–93.

¹⁰⁵ *Sroka S. A.* Książę Władysław Opolski...; *Ісаєвич Я., Войтович Л.* Перехідний час... С. 69–70; *Войтович Л.* Польща. Мазовія, Литва та Угорщина у боротьбі за спадщину Романовичів *Проблеми слов'янознавства*. Вип. 59. Львів, 2010. С. 52–66; *Его же.* Заключительный этап... С. 10–15; *Его же.* Портрет князя... С. 314–319.

¹⁰⁶ *Márki S. Mária.* Magyarország királynéja 1370–1395. Budapest, 1885; *Gazi S. A.* History of Croatia. New York, 1973. P. 61; *Gromada T., Halecki O.* Jadwiga of Anjou and the rise of East Central Europe. London, 1991. P. 164; *Fine J. V. A.* The Late Medieval Balkans: A critical survey from the Late Twelfth Century to the Ottoman Conquest. Ann-Arbor, 1994. P. 396–397; *Sroka S. A.* Genealogia Andegawe-

nów węgierskich. Kraków, 1999. S. 30; *Engel P.* The realm of St. Stephen: a history of medieval Hungary, 895–1526. Philadelphia, 1999. P. 198–199; *Engel P., Tóth C. N.* Erzsébet királyné itineráriuma (1382–1386) *Itineraria Regum et Regnarum (1382–1438)*. Budapest, 2005. 161–168. l.

* 10-річна Ядвіга коронована королем Польщі 16 жовтня 1384 р. і до смерті (17.07.1399) на переговорах з іншими державами виступала як володар Польщі. У 1387 р., коли її чоловік знаходився у Литві, малопольська еліта організувала виправу на королівство Русі, намагаючись використати сприятливий момент і захопити цю територію. 13-річна на той час королева Ядвіга була тільки символом цієї виправи, підписуючи задалегідь заготовлені грамоти.

¹⁰⁸ Archivum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie wydane nakładem właściciela, pod kierownictwem Z. L. Radzimińskiego przy współudziale P. Skobielskiego i B. Gorczaka. T. 1. Lwów, 1886. Nr 8. S. 8.

¹⁰⁹ Ibidem. Nr 7. S. 7–8.

¹¹⁰ *Грушевський М.* Історія... Т. 4. С. 108–109.

¹¹¹ *Ісаєвич Я., Войтович Л.* Перехідний час... С. 70.

нововведені мита і податки, відновлено складське право на сіль та інші товари і гарантовано права українців-русинів, вірмен, сарацинів, жидів та всіх мешканців загалом¹¹². Далі польське військо рушило до Галича. У відчаї Володислав Опольський 17 квітня 1387 р. “Руську землю, якою мав володіти пожиттєво” передав чеському королеві Вацлаву Люксембургу “як опікуну на той час угорських королів” з умовою повернення цих земель угорським володарям, як тільки вони цього побажають¹¹³. Але Вацлав на той час не міг допомогти навіть брату – угорському королю Сигізмунду Люксембургу, який боровся за визволення дружини з хорватського полону. За Яном Длугошем королева “усунула з них (міст – Л. В.) усіх угорців і сілезців, які отримали надання від Владислава Опольського, і передала попереднім панам польським”¹¹⁴. Навряд чи варто брати до уваги цю інформацію польського хроніста, який навіть сам похід королеви Ядвіги відніс до 1390 р. Якщо на початку, можливо, справді, домагалося прихильності місцевої шляхти з-поміж українців-русинів і поляків, декларувалося вигнання угорських пришелиць (так Ярослав надано Яцку з Тарнова¹¹⁵), то такі заходи мали тільки одиничний характер і зовсім не торкалися сілезців, що підтримали польський наступ. Напевно, вони спонукали галицького воєводу Бенедикта (правдоподібно, брата генерального руського старости Імре Бебека¹¹⁶) вчинити опір. Поляки не наважилися штурмувати потужні галицькі укріплення. Довелося вдаватися до короля Владислава Ягайла, який прислав литовські війська на чолі з князем Юрієм Наримунтовичем, та дружини рагненського князя Федора Ольгердовича, володимирського князя Федора Любартовича, пінського князя Василя Михайловича, случького князя Юрія і степанського князя Семена. 11 серпня 1387 р. вони видали воєводі Бенедикту грамоту з гарантіями прихильності короля Владислава Ягайла¹¹⁷. Очевидно, Бенедикт не довіряв оточенню юної Ядвіги. 14 жовтня 1397 р. грамотою, наданою у Жидачеві, Владислав Ягайло підтвердив володіння Бенедикта¹¹⁸. 18 жовтня грамотами, виставленими в Городку, король підтвердив усі привілеї Львова¹¹⁹.

Далі політика Владислава Ягайла щодо підпорядкування *королівства Русі* нічим не відрізнялася від зусиль його попередників. Угорські гарнізони утрималися на правобережжі Дністра, а проблемами з литовськими князями і Володиславом Опольським (відчайдушний колишній палатин Польщі був готовий розділити її землі між Угорщиною, Бранденбургом і Тевтонським Орденом¹²⁰) не давали продовжити наступ. Король намагався завоювати прихильність галицької шляхти, продовжуючи роздавати лени, знову ж таки колишнім сілезьким васалам Владислава Опольського¹²¹, та надаючи руським землям і містам нові привілеї. Так, 29 вересня 1388 р. король передав місту львівське вийтівство з

¹¹² Привілеї міста Львова... С. 46–47.

¹¹³ Грушевський М. Історія... Т. 4. С. 121.

¹¹⁴ Jana Długosza Roczniki... Ks. 10. Warszawa, 1981. S. 237–238.

¹¹⁵ Miasta polskie w tysiącleciu. T. 2. Wrocław etc., 1967. S. 554.

¹¹⁶ Piotrowicz K. Bubek (Bebek, Webek, Wubek) Emeryk, starosta Rusi Czerwonej *Polski Słownik Biograficzny*. T. 3. Kraków, 1937. S. 73.

¹¹⁷ Wolff J. Rod Gedymina. Dodatki i poprawki do dzieł gr. K. Stadnickiego “Synowie Gedymina”, “Olgierd i Kiejstut”, “Bracia Władysława Olgierdowicza Jagiełły” we Lwowie 1867. Kraków, 1886. S. 21–22.

¹¹⁸ Грушевський М. Історія... Т. 4. С. 122.

¹¹⁹ Привілеї міста Львова... С. 48–50.

¹²⁰ Kuczyński S. M. Wojsko i sztuka wojenna w latach 1340–1454 *Zarys dziejów wojskowości Polskiej do roku 1864* / Red. J. Sikorski. T. 1. Warszawa, 1965. S. 201.

¹²¹ Див.: Skrzypek J. Południowo-wschodnia polityka Polski od koronacji Jagiełły do śmierci Jadwigi i bitwy nad Worsklą (1386–1399). Lwów, 1936; Sperka J. Zarys migracji rycerstwa śląskiego na ziemie Rusi koronnej w okresie panowania Władysława Jagiełły *Княжа доба: історія і культура*. Вип. 5. С. 221–229.

правом вибору вїта, залишивши собі тільки 2 денарії з прибутку вїтївства¹²², 30 вересня 1388 р. гарантував збереження Львова і Львівської землі за собою, дружиною Ядвігою і їхніми нащадками¹²³, 29 вересня 1389 р. король підтвердив надання Казимира III місту на 100 франконських ланів¹²⁴. Того ж дня у Львові підтверджено власне попереднє надання для міста¹²⁵. 1 жовтня 1389 р. король видав грамоту про прилучення Львова і Львівської землі до Польського королівства¹²⁶, що на даному етапі більше мало декларативний характер. 13 березня 1403 р. Львову підтверджено право складу східних товарів¹²⁷. У 1389 р. король надав магдебурзьке право Городку разом зі 100 франконськими ланами, звільнивши міщан від данин і повинностей на 12 років та заборонивши ставити корчми й займатися ремеслами ближче милї від меж міста¹²⁸. 1389 р. отримала магдебурзьке право Тереховля¹²⁹. Не забував король й про руську шляхту. Так, зокрема, 1394 р. великі надання отримав Данило Дажбогович Задеревецький із зобов'язанням виставляти до війська двох панцирників і 9 лучників¹³⁰. І, зрозуміло, що відразу ж з кінця 1387 р. відновилася робота львівського монетного двору, у якому почали карбуватися *руські грошики* короля Владислава Ягайла¹³¹.

4 серпня 1392 р. в Острові поблизу Ліди при посередництві мазовецького плочького князя Генріха Земовитовича, одруженого з Рингалою-Єлизаветою Кейстутівною, сестрою Вітовта, Владиславу Ягайлу вдалося завершити громадянську війну в Литві (1389–1392) укладенням угоди з фактичним визнанням Вітовта Кейстутовича великим князем литовським¹³². Тепер Вітовт, розв'язавши війну з українськими і білоруськими князями, які намагалися зберегти незалежність своїх уділів, потребував допомоги польського короля. Велике польське військо на чолі зі Спитком з Мельштина допомогло Вітовтові зайняти Поділля¹³³. Подільський князь Федір Корятович і вітебський князь Свидригайло Ольгердович, втративши володіння, знайшли притулок при дворі Сигізмунда Люксембурга, сіверський князь Корибут-Дмитро

¹²² Привілеї міста Львова... С. 51–52.

¹²³ Там само. С. 52–53.

¹²⁴ Там само. С. 53–54.

¹²⁵ Там само. С. 55–56.

¹²⁶ Там само. С. 56–58.

¹²⁷ Там само. С. 58–60.

¹²⁸ *Baliński M., Lipiński T. Starożytna Polska pod względem historycznym i statystycznym. T. 2, cz. 2. Warszawa, 1845. S. 569.*

¹²⁹ *Ibidem. S. 726–730; Prochaska A. Odzyskanie Trembowli w 1390 r. KH. T. 8. Lwów, 1894. S. 627–644.*

¹³⁰ *Целуйко О. П. Рід Даниловичів у кінці XVI – на початку XVIII ст. Историко-генеалогічне дослідження. Дис. к. і. н. Львів, 2003. С. 33.*

¹³¹ *Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV... С. 94.*

¹³² *Lewicki A. Kiedy Witold został wielkim księciem Litwy KH. T. 8. S. 424–436; Грушевський М. Історія... Т. 4. С. 138–140, 165–167; Halecki O. Dzieje unii jagiellońskiej. T. 1. Kraków, 1919; Чубатий М. Державно-правове становище українських земель Литовської держави під кінець XIV в. ЗНТШ. Т. 144–145. Львів,*

1926. С. 1–108; Koncius J. B. Vytautas the Great, Grand Duke of Lithuania. Miami, 1964. P. 21–23; Gąsiorowski A. Itinerarium króla Władysława Jagiełły. Warszawa, 1972. S. 55; Ivinskis Z. Lietuvos istorija iki Vytauto Didžiojo mirties. Rome, 1978. P. 307–308; Gudavičius E. Lietuvos istorija. Nuo seniausiu; laiki; iki 1569 metu. Vilnius, 1999. P. 173–174; Его же. История Литвы с древнейших времен до 1569 г. Москва, 2005. С. 172–182; Kiaupa Z., Kiaupiene J., Kunedvičius A. The History of Lithuania before 1795. Vilnius, 2000. P. 135–137; Stone D. Z. The Polish-Lithuanian State, 1386–1795. Seattle, 2001. P. 18.

¹³³ *Długosz J. Dzieła wszystkie. T. 4, ks. 10. Warszawa, 1868. S. 488–497; Szymona Starowolskiego Wojownicy sarmaccy / Red. J. Staronawski. Warszawa, 1978. S. 142; Грушевський М. Історія... Т. 4. С. 89–90, 166–167, 174–178, 475–476; Strzelecka A. Melsztyński Spyttek (Spytek z Melsztyna) h. Leliwa (zm. 1399) *Polski Słownik Biograficzny. T. 20/3, zes. 86. Wrocław etc., 1975. S. 412–415; Михайловський В. Спитко з Мельштина – володар Західного Поділля в 1395–1399 рр. Україна в Центральній-Східній Європі. Вип. 12–13. Київ, 2013. С. 210–222.**

Ольгердович – при дворі рязанського князя Олега Івановича. Скориставшись зазначеним походом, Ягайло витіснив угорців з правобережжя верхньої течії Дністра. Закріплюючи ці території, король 1393 р. надав магдебурзьке право місту Жидачеву, 60 франконських ланів для міста, 2 лани для плебана та 4 лани для пасовищ, право торгів щосуботи й заборонив торгівлю спиртними напоями на відстані милі від міста¹³⁴. 1398 р. перемишльському католицькому біскупу повернуто місто Тустань¹³⁵.

31 березня 1387 р. королем Угорщини став Сигізмунд Люксембург, чоловік королеви Марії. Він одразу ж передав *королівство Русі* барону Сцібору зі Сцібожиць (1347–1414) на такому ж праві, яким послуговувався Володислав Опольський. Новий зверхник зі своїми військами утримав, принаймні, південну, задністровську частину королівства, щонайменше до 1393 р.¹³⁷ Як привернула увагу Наталія Лешкович, Сцібор зі Сцібожиць не мав можливості зосередитися на обороні своїх галицьких володінь: у 1391–1393 рр. він очолював угорські війська у походах проти турків на р. Саві і біля Сірмія, 1393 р. брав участь у поході до Боснії. Це могла використати польська сторона, зайнявши правобережжя Дністра. Як можливі аргументи на користь такого висновку подано зруйнування міст Дроговиж за Дністром, руїни якого добре збереглися на західній околиці міста Миколаєва¹³⁸, Устя (тоді важливого порту на Дністрі), Більча та Стольська¹³⁹ в цьому регіоні. Аргумент досить переконливий. Його можуть підтримати або заперечити тільки докладніші археологічні дослідження названих пунктів.

Сигізмунд Люксембург радо приймав Гедиміновичів і разом з Тевтонським Орденом був готовий тиснути на Владислава Ягайла. Угорський король не міг

¹³⁴ Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Ф. 146 (Галицьке намісництво). Оп. 88. Спр. 561. Арк. 11–12.

¹³⁵ Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczy Pospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardynskiego we Lwowie w skutek fundacji śp. Alexandra hr. Stadnickiego, wydane staraniem Galicyjskiego wydziału krajowego. T. 7. Lwów, 1878. S. 41.

^{*} Зміщення Владислава Опольського королем Сигізмундом Люксембургом означало, що Владислав, передаючи галицькі землі чеському королю, вже ними не володів, тому його акт не мав жодної юридичної сили.

¹³⁷ До цієї цікавої і колоритної поста-ті українські та російські дослідники досі не привертати уваги. Першою це зробила: *Лешкович Н.* Останній галицький князь (див. у цьому вип., с. 165–166). Пор. також: *Prochaska A.* Ścibor ze Ściborzyc *Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu*. R. 19. Toruń, 1912. S. 137–208; *Sroka S.* Ścibor ze Ściborzyc. *Rys biograficzny Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*. Kraków, 2000. S. 139–158; *Dwořáková D.* Rytier a jeho král. *Stibor zo Stiboric a Zigmund Lucemburský. Sonda do života stredovekého šľachtica s osobitým zrefel'om na uzemie Slovenska*. Bratislava, 2003.

¹³⁸ Раніше висловлено здогад, що місто зруйнував князь Любарт-Дмитро Гедимінович після того, коли його державець, боярин Вовчок з Дроговижа, підписаний як свідок на магдебурзькій грамоті Львову, одним з перших визнав зверхність Казимира III: *Войтович Л.* Між верхнім Дністром і Карпатами: домен галицьких князів у XII–XIII ст. *Фортеця. Збірник заповідника "Тустань"*. Кн. 2. Львів, 2012. С. 148–157. Любарт-Дмитро 1377 р. на короткий час оволодів Львовом, але немає жодного джерельного підтвердження, що він пішов далі до Дністра. Цей похід завершився поблизу Сандомира.

¹³⁹ Археологи вкрай недбало дослідили залишки Стольська, вважаючи, що місто припинило своє існування ще на межі X–XI ст., тоді як джерело, сумнівів в автентичності якого немає, доводить, що ще в 1331 р. воно давало до скарбниці галицького митрополита 30 гривень податку: *Войтович Л.* Давнє Стільсько: помилка археологів чи нова загадка? *Пліснеські старожитності. Збірник наукових праць*. Вип. 2. Львів, 2017. С. 18–26. Питання коли і за яких обставин припинилося функціонування Стольська як міста залишається відкритим. Вірогідно, це трапилося щойно в останній чверті XIV ст.

погодитися з анексією королівства Русі, а також підпорядкуванням Польщі Подільського і Молдовського князівств¹⁴⁰. Але османська загроза на півдні змушувала його шукати порозуміння з Польщею та Литвою. Особливо ситуація загострилася 1395 р., коли угорський король почав збирати хрестовий похід проти турків¹⁴¹. Я. Длугош подав відомість про особисту зустріч Сигізмунда Люксембурга з королевою Ядвігою 1394 р., коли, нібито, досягнуто різних домовленостей¹⁴². Давніша історіографія приймала факт зустрічі, датуючи її 24 липня 1395 р.¹⁴³ Висловлювалися здогади про розгляд проблем *королівства Русі*¹⁴⁴. Сигізмунд, справді, готував таку зустріч, вирядивши до Польщі на початку 1395 р. Сцібора зі Сцібожиць¹⁴⁵, але до неї не дійшло. Влітку 1395 р. угорського короля у Новому Сончі не було¹⁴⁶: його затримали молдовські проблеми. Крім того, у травні 1395 р. при родах померла королева Марія. Польща відразу ж відреагувала на це зміною титулу королеви Ядвіги, до якого додали *heres Ungariae – дідичка Угорщини*¹⁴⁷. Король Владислав Ягайло зажадав від князя Володислава Опольського повернення велюньської, добжинської та ольштинської земель, які той отримав від короля Людовика Анжуйського¹⁴⁸.

Владислав Ягайло теж ніяк не відреагував на заклики до хрестового походу проти турків і Польща не надала допомоги хрестоносцям у 1396 р.¹⁴⁹ Все ж таки, учасником нещасливої для християн битви при Нікополі 28 вересня 1396 р. був участь окремих *польський* загін¹⁵⁰, що його зібрав Сціборз зі

¹⁴⁰ Див.: Skrzypek J. Zygmunt Luksemburczyk i jego polityka wobec Polski w latach 1386–1399 *Sprawozdania Towarzystwa Naukowego we Lwowie*. T. 12 (1932 r.). Lwów, 1933. S. 183–190; *Idem*. Południowo-wschodnia polityka...; *Mályusz E.* Kaiser Sigismund in Ungarn 1387–1437. Budapest, 1990; *Gąsiorowski A.* Zygmunt Luksemburski i Sędziwój z Szubina, czyli o węgierskich apanażach rodziny Ściborza ze Ściborza Cracovia. *Polonia. Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyzumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*. Kraków, 1995. S. 493–504.

¹⁴¹ *Haman B.* A lengyel-magyar barátság történeti alapjai *Idem. Magyar középkor*. Budapest, 1938. 511–518. l.

¹⁴² *Jana Długosza Roczniki...* Ks. 10. S. 267–268.

¹⁴³ *Caro J.* Geschichte Polen. T. 3. Gota, 1869. S. 136; *Maciejewska W.* Jadwiga... S. 93; *Skrzypek J.* Południowo-wschodnia polityka... S. 22.

¹⁴⁴ Див.: *Czamańska I.* Moldawia i Wołoszczyzna wobec Polski, Węgier i Turcji w XIV i XV wieku. Poznań, 1996.

¹⁴⁵ *Nikodem J.* Jadwiga... S. 299.

¹⁴⁶ *Nowak Z. H.* Kaiser Sigismund und die polnische Monarchie (1387–1437) *Zeitschrift für Historische Forschung*. Vol. 15, No 4. Berlin, 1988. S. 423–436; *Idem.* Itinerar könig und kaiser Sigismunds von Luxemburg 1368–1437 / Hrsg. von J. K. Hoensch. Werendorf, 1995. S. 33.

¹⁴⁷ *Nikodem J.* Jadwiga... S. 300.

¹⁴⁸ *Jana Długosza Roczniki...* Ks. 10. S. 272–273.

¹⁴⁹ *Nikodem J.* Jadwiga... S. 301.

¹⁵⁰ Християнське військо налічувало близько 16 тис. осіб. Майже половину війська уклали французи та бургундці на чолі з юним принцом Жаном Безстрашним, сином герцога Орлеанського, в оточенні натовпу радників. Французькі і бургундські лицарі з арбалетниками та лучниками сформували першу лінію. Другу лінію забезпечили угорські, німецькі та англійські лицарі і госпітальєри, третю – польський підрозділ на чолі зі Сцібором зі Сцібожиць. Праворуч колони хрестоносців прикривали трансільванські загоны, ліворуч – волоські під командою господаря Мірчі Старого. Турецьке військо чисельністю близько 15 тис. було дисциплінованим і підпорядковувалося султанові Баязиду. Його основу уклали кінні панцирники (*синахи* і *тімари́ти*), а також кінні лучники (*акінджі*) та піші лучники і кілька рот (*орт*) піших панцирників (*яничарів*) загальною чисельністю 3 тис. Османське військо поповнила також кінна дружина сербського деспота Стефана Лазаревича. Османсько-сербське військо розгорнулося півнісцем, впираючись лівим флангом до лісу, а правим, прикритим пересіченою місцевістю, – придунайських боліт. Перед фронтом вало мало вузьку впадину, порослу чагарником. Правий фланг займала румелійська і сербська кіннота, лівий – ана-

Сцібожиць з лицарів, які відійшли з ним та Владиславом Опольським до Угорщини¹⁵¹, тобто переважно сілезькі і руські галицькі лицарі¹⁵². Лише поодинокі

толійська, прикриті ланцюгом піших лучників. У центрі знаходилися яничари, попереду яких стояли *акинджі*. Вранці 28 вересня король Сигізмунд Люксембург послав свого маршала до французького принца з пропозицією відкласти атаку противника на дві години поки будуть розвідані його позиції. Принц Жан зібрав військову раду, де досвідчені лицарі на чолі з адміралом Жаном де В'еном підтримали пропозицію. Але родич принца Філіп д'Артуа, граф д'Е, настаюв на негайній атаці, мотивуючи тим, що угорський король хоче забрати собі всю славу. Не попередивши другу лінію, французи і бургундці рушили допереду, під градом стріл прорвалися до яничарів, позиції яких були ще й прикриті палісадом. Втративши на палісаді частину коней, вони спішилися і атакували яничарів. Останні, вичерпавши можливість оборони, швидко і організовано відступили, відірвавшись від противника завдяки легшому озброєнню. Молоді вожді знову не послушали Жана де В'ена і рушили далі, не узгоджуючи своїх дій з угорським королем. Коли втомлені, але впевнені у перемозі лицарі досягнули вершини схилу, на їх здивування там чекали свіжі ряди спагі, які до того не брали участі у битві. Лицарі, частина яких залишалася спішеними, були відкинуті й почали втікати схилом донизу. Турецька кіннота охопила їх з обох боків. Жан де В'ен загинув, намагаючись організувати опір. Принц Жан був взятий до полону, його врятували власні зброєносці, благаючи турків залишити йому життя. Король Сигізмунд кинув до бою свої сили відразу ж, як тільки довідався про розвиток подій. Але удар півтори тисячі свіжих сербських лицарів привів до розгрому і цього війська, рештки якого здалися. Король з магістром госпітальєрів досягнули ріки і врятувалися на рибальському човні, добравшись до венеційських кораблів. Турки стратили полонених, залишивши для викупу тільки 300 найзнатніших лицарів. Див.: *Stachoń B.* Polska wobec Turcji i akcji antytureckiej w wieku XV do utraty Kilii i Białogrodu (1484). *Lwów*, 1930; *Atiya A. S.* The Crusade of Nicopolis. *London*, 1934; *Idem.* The Crusades in the Later Middle Ages. *London*, 1938; *Sczzypek J.* Bitwa pod Nikopolis *Przegląd Historyczno-Wojskowy*. *Warszawa*, 1936. Nr 9. S. 1–26; *Rosetti R.* Battle of Nicopolis *Slavonic and East European Review*. V. 15 (1936–1937). P. 629–638; *Tuchmann B. W.* A Distant Mirror: the Calamitous 14th Century.

New York, 1976; *Idem.* Der ferne Spiegel. Das dramatische 14. Jahrhundert. *Hamburg*, 2007; *Benkö M.* Csata Nikápolyná. *Móra*, 1987; *Regan G.* Błedy militarne. *Przekł. K. Gocman.* *Warszawa*, 1992. S. 63–65; *Nicolle D.* Nicopolis 1396: The Last Crusade. *London*, 1999; *Idem.* Bitwa pod Nikopolis. *Poznań*, 2011; *De Vries K.* The Lack of a Western European Military Response to the Ottoman Invasions of Eastern Europe from Nicopolis (1396) to Mohács (1526) *The Journal of Military History*. Vol. 63, Nr. 3. 1999. P. 539–559; *Klaus-Peter M.* Das Kreuz und der Halbmond. Die Geschichte der Türkenkriege. *Düsseldorf; Zürich*, 2004; *Weithmann M.* Ein Baier unter "Türcken und Tataren" / *Hans Schiltbergers unfreiwillige Reise in der Orient Literatur in Bayern*. Bd. 81. *München*, 2005. S. 2–15; *Войтович Л.* Битва при Нікополі *Войтович Л., Овсінський Ю.* Історія війн і військового мистецтва. Т. 1. Харків, 2017. С. 746–749.

¹⁵¹ *Joannis de Thuorcz.* *Chronica Hungarorum Scriptores Rerum Hungaricarum veteres ac genuini* / Ed. J. G. Schwandtner. T. 1. *Vindobonae*, 1746. P. 221–222; *Chronique du Religieux de Saint-Denis* / *Publ. et trad. Par L. Bellaguet*. T. 2. *Paris*, 1840. P. 482–522; *Oevres de Froissart* / *Publ. par Kervyn de Lettenhove*. T. 15. *Bruxelles*, 1871. P. 310–330, 407; *Chronik des Jacob Twinger von Königshofen*, 1400 (1415) *Die Chroniken der oberrheinischen Städte*. Bd. 2. *Leipzig*, 1871. S. 854–857; *Török Történetírók*. 1 k. / Ed. I. Thury. *Budapest*, 1893. 48–50, 120–121 l.; *Laonici Chalcocondylae Historiarum demonstrationes* / Ed. E. Darkó. T. 1. *Budapest*, 1922. P. 64; *Ducas.* *Istoria turco-bizantina (1341–1462)* / Ed. *Critică de V. Greku.* *București*, 1958. P. 78–80.

¹⁵² Польський підрозділ, виходячи з аналізу складу християнського війська, нараховував 400–500 осіб, до третини з яких були лицарями, решта – панцирники-списоносці та кушники-арбалетники з їх *списів*. Я. Длугош серед загиблих згадує лицаря Сасіна з сином Роландом (Jana Długosza Roczniki... S. 276). Відомо, що раніше він був маршалком двору мазовецького князя Януша (1379–1382), а від 1388 р. перебував на уряді вишеградського каштеляна на службі у короля Сигізмунда (*Wolff A.* *Studia nad urzędnikami mazowieckimi 1370–1526.* *Wrocław* etc., 1962. S. 268). Тобто, обое лицарів уже триваліший час служили угорському королеві. Майже половина складу забезпечили галицькі лицарі руського походження. Одному з них Я. Длугош присвятив найяскравіший епізод своєї розповіді про битву. Цей лицар з

польські лицарі на зразок віслицького каштеляна Томаша Кальського гербу Рожа приєдналися до цього війська¹⁵³.

Король Сигізмунд Люксембург і далі намагався врегулювати стосунки з Владиславом Ягайлом. Нарешті, 13 липня 1397 р. він разом з князем Володиславом Опольським зустрівся у Спіші з Влаславом Ягайлом та Ядвігою, яких супроводжували краківський біскуп Петро Виш, познанський біскуп Миколай з Курова та воеводи Спитко з Мельштина, Ян з Тарнова, Ян Лігейза, Петро Кміта, Ян з Тенчина. Угорський король готовий був визнати *королівство Русі* позитивним володінням Владислава Ягайла, взамін на невтручання до молдовських справ і відмови від Поділля, права на яке князь Федір Корятович передав Сигізмунду. Угорський король пропонував союз проти турків, обіцяючи допомогу проти татар. На цьому етапі Польща і Литва ще не відчували турецької загрози, а Золота Орда після Тимурового розгрому Тохтамиша переживала глибоку кризу і її осколки контролював Віговт. Тому спішські контакти результату не мали¹⁵⁴.

Конфронтація продовжувалася і далі, коли після смерті королеви Ядвіги (17 липня 1399 р.) відпали будь-які польські претензії до угорської спадщини, як і спадщини Романовичів. Незважаючи на те, що загострення стосунків з Тевтонським Орденом змусили польську сторону бути поступливішою, Сигізмунд Люксембург та Владислав Ягайло діяли один проти одного. У 1410 р. напередодні війни між Польщею та Тевтонським Орденом, Сцібор зі Сцібожиць, на той час трансильванський воевода, разом з угорським палатином Миколаєм Гараї виступали посередниками на польсько-тевтонських переговорах і прийняли сторону тевтонців¹⁵⁵. Після цього Сигізмунд вступив у союз з хрестоносцями й послав чимале військо на чолі з воеводою Сцібором у напрямку польської столиці. Воно спалило Старий Сонч і передмістя Нового Сончу, але мусило відступати до Бардієва під натиском польських військових сил на чолі з люблінським каштеляном Яном зі Щекоціна¹⁵⁶.

Далі ця проблема стала предметом складних дипломатичних переговорів. За польсько-угорськими угодами 1412, 1415 і 1423 рр. остаточне її вирішення відкладалося на майбутнє¹⁵⁷. На XVI Вселенському соборі у Констанці (14 листопада 1414 – 22 квітня 1418) з'явився претендент до *королівства Русі* – нащадок

типово *руським* іменем Святослав на прізвисько Щеня пробував потрапити на човен, на якому рятувався король. Але, побоюючись, що човен не витримає ваги всіх бажаних, охоронці короля не тільки відштовхувалися від них, а й рубали їм руки. Тому лицар у доспіхах кинувся до води і завдяки своїй силі перебрався на другий берег (!) (Jana Długosza Roczniki... Ks. 10. S. 276). Зрозуміло, що у важких доспіхах це було б неможливо, як і важко повірити в інформацію хроніста, що Святослав був серадзьким лицарем (!), щоби більше, нібито мав належати до гербу Лада (клейнод цього гербу – половина коронованого лева з мечем у правій лапі – ним користувалася більше сотні українських, білоруських, мазовецьких і литовських родин).

¹⁵³ Jana Długosza Roczniki... Ks. 10. S. 276.

¹⁵⁴ Skrzypek J. Zygmunt Luksemburczyk... S. 183–190; Nowak Z. H. Kaiser Sigismund und die polnische Monarchie (1387–1437) *Zeitschrift für Historische Forschung*. Vol. 15, No 4. Berlin, 1988. S. 423–436; Nikodem J. Jadwiga... S. 302–306. Навіть якщо й було укладене перемир'я (Див.: Czamańska J. *Moldawia*... S. 89), воно не припинило напруження у стосунках сторін і не зняло протиріч, головним з яких залишалася польська експансія у *королівстві Русі* і Молдові.

¹⁵⁵ Jana Długosza Roczniki... Ks. 10. S. 91.

¹⁵⁶ Ibidem. – S. 69. Garbacik J. Zygmunt Luksemburczyk wobec wielkiej wojny polsko-krzyżackiej 1409–1411 *Matopolskie Studia Historyczne*. R. 3, zes. 1–2. Kraków, 1960. S. 25–31.

¹⁵⁷ Matijów J. Der polnisch-ungarische Streit um Galizien und Lodomerien *Jahresbericht des k. k. II. Obergymnasiums im Lemberg für das Jahr 1886*. Lemberg, 1886. S. 28–30.

бічної гілки Романовичів, острозький князь Федір Данилович, якого підтримував великий князь литовський Вітовт Кейстутович¹⁵⁸. Тільки 1434 р. Польща зважилася анексувати Галицьку частину *королівства Русі*, утворивши *Руське воєводство*¹⁵⁹. При цьому карбування *руських монет* Львівський монетний двір продовжував, щонайменше, до 1408 р.¹⁶⁰, коли не до 1414 р.¹⁶¹ А поки карбувалися окремі *руські грошики*, ця територія зберігала окремий державний статус і з польським королівством її з'єднувала тільки особа короля Владислава Ягайла, якого репрезентували *генеральні старости*, подібно як Дмитро Детько – особу князя Любарта-Дмитра.

Угорські королі зберегли тільки титул *rex Galiciae et Lodomeriae*, який через багато століть використали їх спадкоємці Габсбурги 1772 р. при Першому поділі Речі Посполитої, приєднавши територію, яку вони назвали Галіцією.

*Інститут українознавства імені Івана Крип'якевича НАН України
Львівський національний університет імені Івана Франка*

¹⁵⁸ Войтович Л. Загадковий “високородовитий шляхетний князь Червоної Русі” Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип. 13. Дрогобич, 2009. С. 24–32; *Его же*. Загадочный высокородный благородный князь Червонной Руси *Генеалогический вестник*. Вип. 36. Санкт-Петербург, 2009. С. 51–60; *Его же*. Заключительный этап... С. 10–15; *Його ж*. Галич у політичному житті Європи XI–XIV століть. Львів, 2015. С. 435–444.

¹⁵⁹ Див.: *Dąbkowski P.* Podział administracyjny wojewódstwa Ruskiego i Bełzkiego w XV wieku. Lwów, 1939. S. 34–124; *Janeczek A.* Polska ekspansja osadnicza w ziemi lwowskiej w XIV–XVI w. *PH*. Т. 69, zesz. 4. Warszawa, 1978. S. 597–622.

¹⁶⁰ Крижанівський А. Львівський монетний двір у XIV... С. 94–125.

¹⁶¹ Там само. С. 123.